

MEDIJI I SLOBODA MEDIJA U CRNOJ GORI

IZVJEŠTAJ MEDIJI I MEDIJSKE SLOBODE

Izdavač

Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM
www.cedem.me

Za izdavača

Milena Bešić

Autor

Prof. dr Miloš Bešić

Saradnik:

Marko Pejović

Dizajn i štampa

Brain d.o.o., Podgorica

MEDIJI I SLOBODA MEDIJA U CRNOJ GORI

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/ Vlade SAD.

CEDEM
Februar, 2021

UVOD

Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM je u okviru projekta „Jačanje kapaciteta lokalnih medija za izvještavanje o ljudskim i manjinskim pravima“, a uz podršku ambasade SAD u Podgorici, sproveo istraživanje na temu medija i medijskih sloboda u decembru 2020. godine.

Nakon političkih promjena koje su se dogodile u 2020. godini i smjene tridesetogodišnje vladavine DPS-a, što je praćeno posebnim izazovima za medije i medijske aktere, više je nego interesantno utvrditi šta se dešava na medijskoj sceni. Ovo posebno imajući u vidu značaj koji mediji imaju za ukupan proces demokratizacije, kao i usljed izazova sa kojima se mediji i njihovi predstavnici suočavaju posljednjih godina, ne samo u Crnoj Gori, nego na čitavoj zapadnoj hemisferi. Ciljevi/ teme istraživanja se u najkraćem mogu definisati na sljedeći način:

1. Učestalost praćenja različitih medija
2. Učestalost praćenja internet portala
3. Mjerenje povjerenja u medije
4. Procjena učestalosti i efekta lažnih vijesti
5. Percepcija kršenja medijskih prava i sloboda
6. Položaj novinara/ki u Crnoj Gori

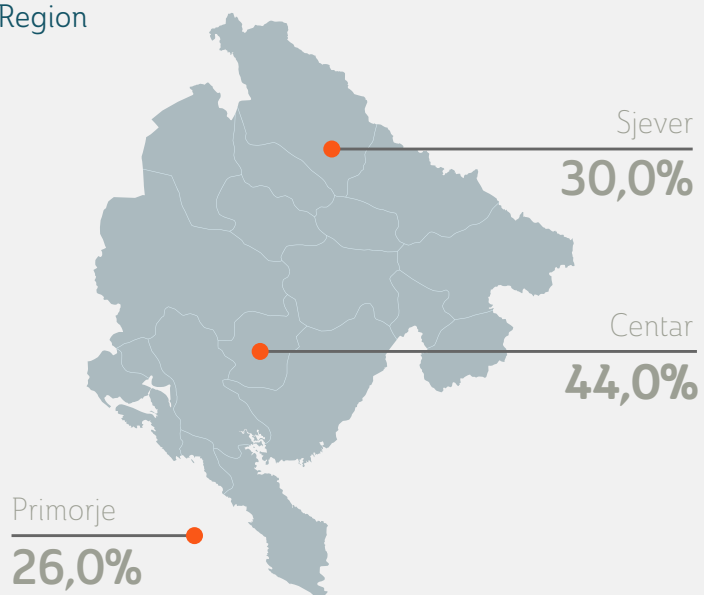
7. Nezavisnost medija i uticaj “struktura moći” na medijsko izvještavanje
8. Praksa medijskog izvještavanja o važnim pitanjima i institucijama
9. Odnos privatnih i javnih medija
10. Procjena rada institucija zaduženih za unapređenje slobode medija i položaja novinara

Istraživanje je realizovano u periodu od 10. do 21. decembra 2020. godine. U istraživanju je učestvovalo ukupno 999 ispitanika. Uzorak je dvostruko-stratifikovan, sa slučajnim izborom ispitanika u finalnim jedinicama uzorkovanja. Dva nivoa stratifikacije su region i veličina biračkih mjesta. S obzirom da su definisana tri regiona, a u okviru svakog tri kategorije biračkih mjesta po veličini, u postupku uzorkovanja posebno su tretirani svih devet stratumata. Primarne jedinice uzorkovanja bile su biračka mjesta, sekundarna domaćinstva, a finalne - ispitanici u domaćinstvima. Primarne jedinice selektovane su metodom vjerovatnoće proporcionalno veličini, sekundarne metodom stop-i-korak, a finalne metodom rođendanskog datuma. Uzorak je reprezentativan za cjelokupnu punoljetnu populaciju u Crnoj Gori, a standardna greška mjerenja za pojave sa incidencom od 50% iznosi +/- 3,1%.

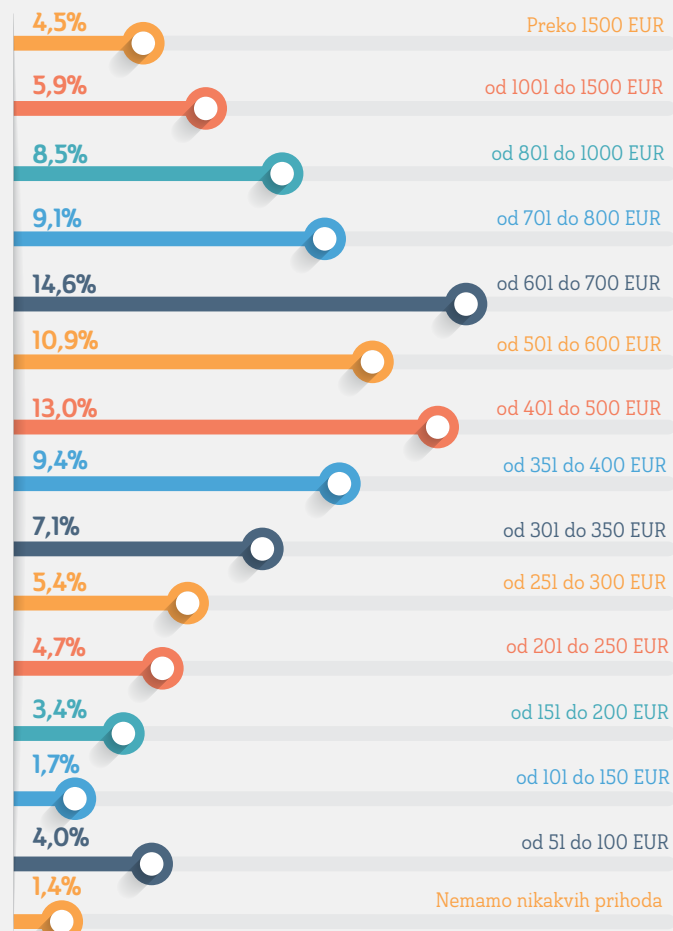
Nakon primjene ovih kriterijuma uzorkovanja, u istraživanje je uključeno 17 crnogorskih opština. Procenat odbijanja učešća u anketiranju se može kvalifikovati kao veoma zadovoljavajući (8%), a na osnovu izvještaja anketara, ne može se pripisati bilo kakvim sistematskim faktorima, već je situacionog tipa. Prikupljanje podataka je bilo otežano usljed pandemije COVID-19. Nakon prikupljanja podataka, a u cilju redukcije greške mjerenja, rađena je post-stratifikacija po polu, uzrastu i etničkoj pripadnosti. Post-stratifikacijski ponderi se kreću u rasponu od 0.75 do 1.40, dakle, sa opsegom od 0.65, aritmetičkom sredinom 1.033 i medijanom 1.008. Skjunis i Kurtosis distribucije post-stratifikacijskih pondera ukazuju na normalnu distribuciju. Instrument u istraživanju sastojao se iz devet demografskih i 53 supstancijalnih pitanja. Pitanja su bila i otvorenog i zatvorenog tipa. U najvećem broju slučajeva, korišćena su pitanja u formi matrice sa ciljem razotkrivanja strukture stavova ispitanika. U ovim situacijama korišćene su četvorostepene ordinalne ljestvice procjene, a isto je i kada je riječ o ispitivanju stavova Likertovom ljestvicom procjene, s tim da je kod mjerenja stavova korišćena petostepena ljestvica. Osnovne karakteristike uzorka prikazujemo u grafikonu koji slijedi.

Grafikon 1: Demografske karakteristike ispitanika

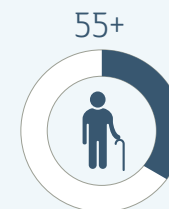
Region

Prihodi

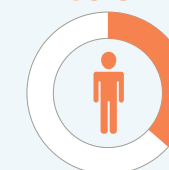

Godine

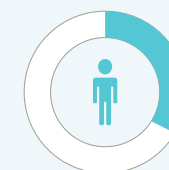
32,8%

35-54

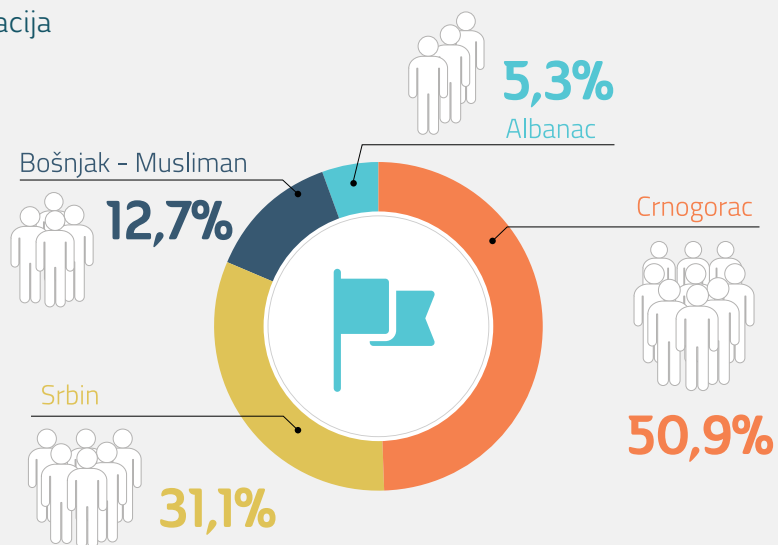
35,6%

18-34

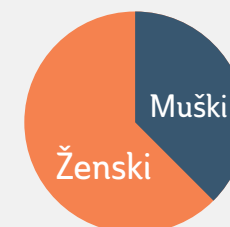
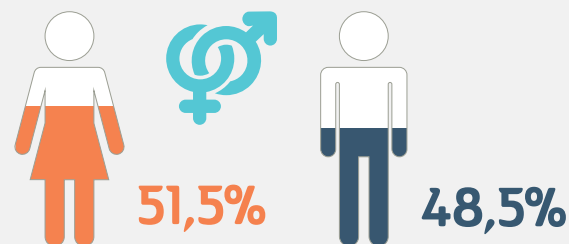

31,6%

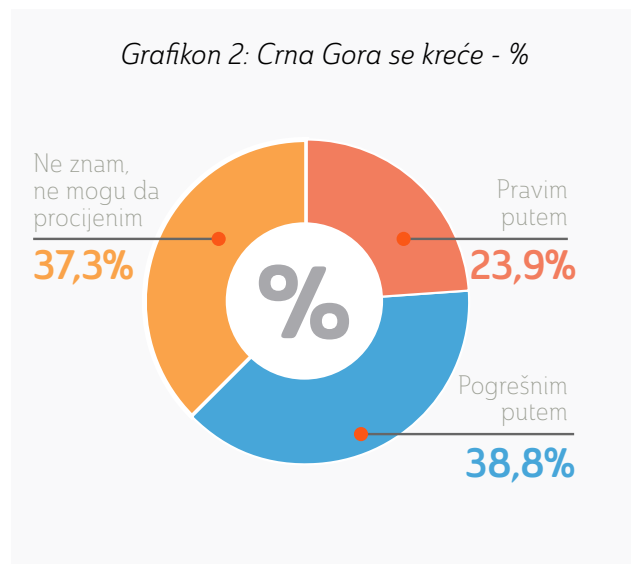
Nacija

Rod/Pol

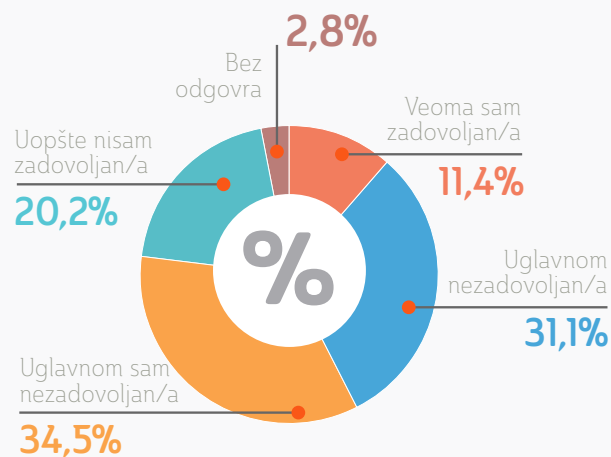

Prije istraživanja stavova o supstancijalnim pitanjima, u istraživanju smo utvrdili stavove povodom nekoliko pitanja koja se tiču stanja u Crnoj Gori. Kada je riječ o procjeni pravca, veći je broj građana koji smatraju da se Crna Gora kreće pogrešnim putem, u odnosu na referentan broj onih koji smatraju da se Crna Gora kreće pravim putem, uz više nego značajan broj onih koji nemaju stava po ovom pitanju (Grafikon 2).

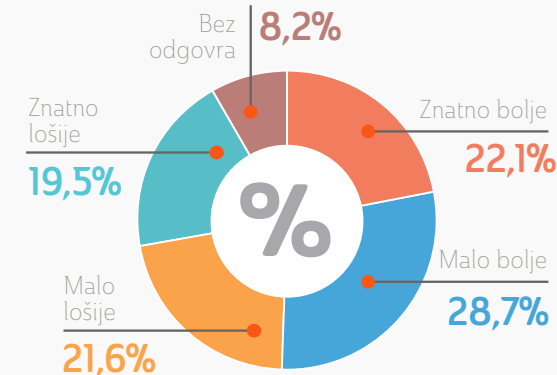
Drugim pitanjem željeli smo da utvrdimo zadovoljstvo stanjem demokratije u Crnoj Gori (grafikon 3). Podaci ukazuju da je nešto preko 11% veoma zadovoljnih, dok preko 30% iskazuju umjereno zadovoljstvo. Sa druge strane, preko 1/3 građana iskazuje umjereno nezadovoljstvo, dok je svaki peti građanin veoma nezadovoljan stanjem demokratije u Crnoj Gori.

Grafikon 3: Generalno govoreći, koliko ste zadovoljni stanjem demokratije u Crnoj Gori - %

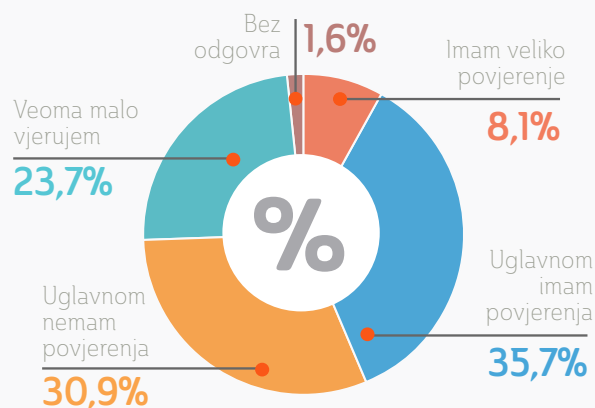
Ocjena budućnosti demokratije, međutim, je optimistična u odnosu na procjenu aktuelnog stanja demokratije (Grafikon 4). Drugim riječima, građani očekuju, generalno, da će se demokratija kretati u progresivnom smjeru. Preciznije, gotovo svaki četvrti građanin smatra da će za pet godina biti znatno bolje, uz gotovo 29% onih koji smatraju da će biti malo bolje. Sa druge strane, umjereni pesimizam izražava nešto više od 1/5 građana, dok, opet, gotovo svaki peti građanin veoma pesimistički predviđa stanje demokratije u budućnosti.

Grafikon 4. Stanje demokratije u Crnoj Gori u narednih pet godina biće - %

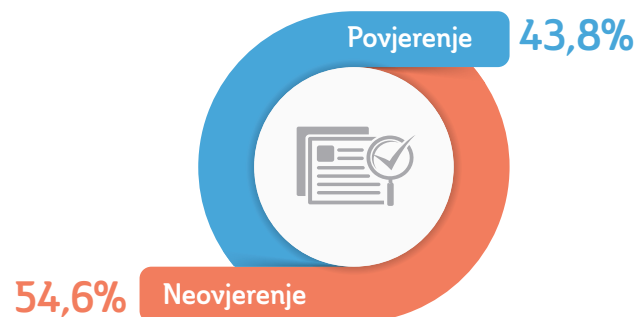

Posljednje pitanje uvodnog tipa jeste opšteg karaktera, ali se tiče medije, tačnije, riječ je o oštroj procjeni stepena povjerenja prema medijskim sa-držajima (Grafikon 5). Podaci ukazuju da je jako mali procenat građana koji iskazuju potpuno povjerenje, ali je preko 35% onih koji iskazuju da imaju "uglavnom povjerenja". Sa druge strane, preko 30% izražava stav umjerenog nepovjerenja prema medijima, uz gotovo 1/4 onih koji nimalo ne vjeruju medijima. Drugim riječima, kumulativno, može se reći da je nepovjerenje izraženije u odnosu na povjerenje.

Grafikon 5: Koliko generalno imate povjerenja u ono što vidite/čujete/pročitajte u medijima - %

Grafikon 5.1: Generalno povjerenje u medije: SUM povjerenje vs SUM nepovjerenje - %

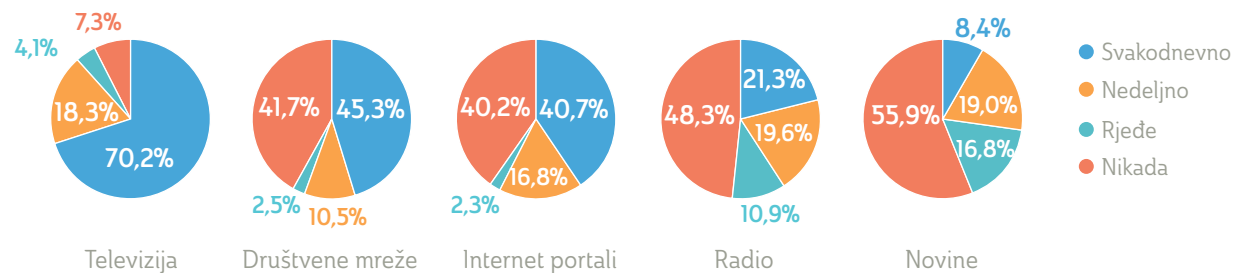
UČESTALOST PRAĆENJA I POVJERENJE U MEDIJE

Najprije, učestalost praćenja svih medija prilažemo u Tabeli 1. Ukoliko se svi modaliteti učestalosti kategorizuju na pregledniji način, možemo analizirati frekvenciju praćenja medija (Grafikon 6). Podaci ukazuju da se najučestalije prati TV, a potom slijede društvene mreže i internet portali. Značajno rjeđe se prati radio, dok se najmanjoj mjeri prate novine.

Tabela 1: Učestalost praćenja medija - %

	Mnogo puta dnevno	Više puta dnevno	Jednom do dva puta dnevno	Nekoliko puta nedeljno	Jedno do dva puta nedeljno	Nekoliko puta mjesečno	Jednom do dva puta mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Praktično nikada
Televizija	13,5	29,3	27,4	12,9	5,4	1,9	1,5	,7	7,3
Radio	6,2	5,3	9,8	9,4	10,2	4,9	3,1	2,8	48,3
Novine	1,1	1,9	5,4	10,5	8,5	7,7	5,1	4,0	55,9
Internet portali	6,3	15,3	19,1	11,9	4,9	1,2	,9	,2	40,2
Društvene mreže	16,2	14,6	14,5	6,7	3,8	1,6	,8	,2	41,7

Grafikon 6: Učestalost praćenja medija po kategorijama učestalosti - %

Učestalost praćenja predstavljamo u Tabeli 2 i Grafikonu 7. Podaci ukazuju da je portal „Vijesti“ najposjećeniji, te da ovaj portal svakodnevno prati svaki četvrti građanin Crne Gore. Drugi, treći i četvrti portal po rejtingu učestalosti praćenja su „CDM“ koji svakodnevno prati preko 16% građana, i portal „RTCG“, koji dnevno prati preko 15% građana. Od ostalih portala koji imaju značajan rejting izdvaja se još samo portal „Analitika“, a ovaj portal prati nešto ispod 12% građana na dnevnom nivou. Svi ostali portali imaju rejting niži od 10% na dnevnom nivou, a njihova hijerarhija može se dalje pogledati na grafikonu.

Tabela 2: Učestalost praćenja internet portala - %

	Mnogo puta dnevno	Više puta dnevno	Jednom do dva puta dnevno	Nekoliko puta nedeljno	Jedno do dva puta nedeljno	Nekoliko puta mesečno	Jednom do dva puta mesečno	Nekoliko puta godišnje	Nikada
Vijesti	2,3	10,8	11,2	12,8	7,0	2,3	1,2	,3	52,1
CDM	,7	5,6	9,9	7,6	5,7	1,5	1,1	2,1	65,8
Analitika	,2	4,5	7,0	5,9	3,5	2,6	1,6	1,2	73,5
RTCG	1,5	4,4	9,3	10,2	4,1	2,8	1,6	1,7	64,5
FOS media	,4	1,5	3,3	6,0	3,5	2,6	1,8	,7	80,2
Aktuelno.me	,3	2,0	3,5	4,6	4,2	3,0	1,3	,9	80,3
Kolektiv.me	,4	1,7	4,9	5,1	3,1	2,2	1,6	1,9	79,0
IN4S	,5	2,4	3,0	5,0	2,1	1,3	1,9	,8	82,8
Pobjeda	,0	1,7	2,4	2,6	3,4	2,4	1,5	1,7	84,3
Mondo.me	,8	1,1	2,8	3,5	2,8	1,6	,7	1,2	85,4
PCNEN	,0	,7	,9	1,8	3,4	1,3	2,0	,7	89,3
Antena M	,0	,8	2,0	4,1	3,7	2,9	2,3	1,5	82,7
Kodex.me	,0	,7	1,4	2,8	2,4	1,5	1,5	,7	88,8
Standard.me	,0	,6	1,2	1,4	1,6	,9	1,0	1,0	92,3
Borba	,3	,9	2,1	3,6	1,0	1,2	,8	,6	89,5
Dan	,3	,9	2,3	4,4	3,2	2,2	1,4	1,0	84,2

Grafikon 7: Učestalost praćenja internet portala po kategorijama - %

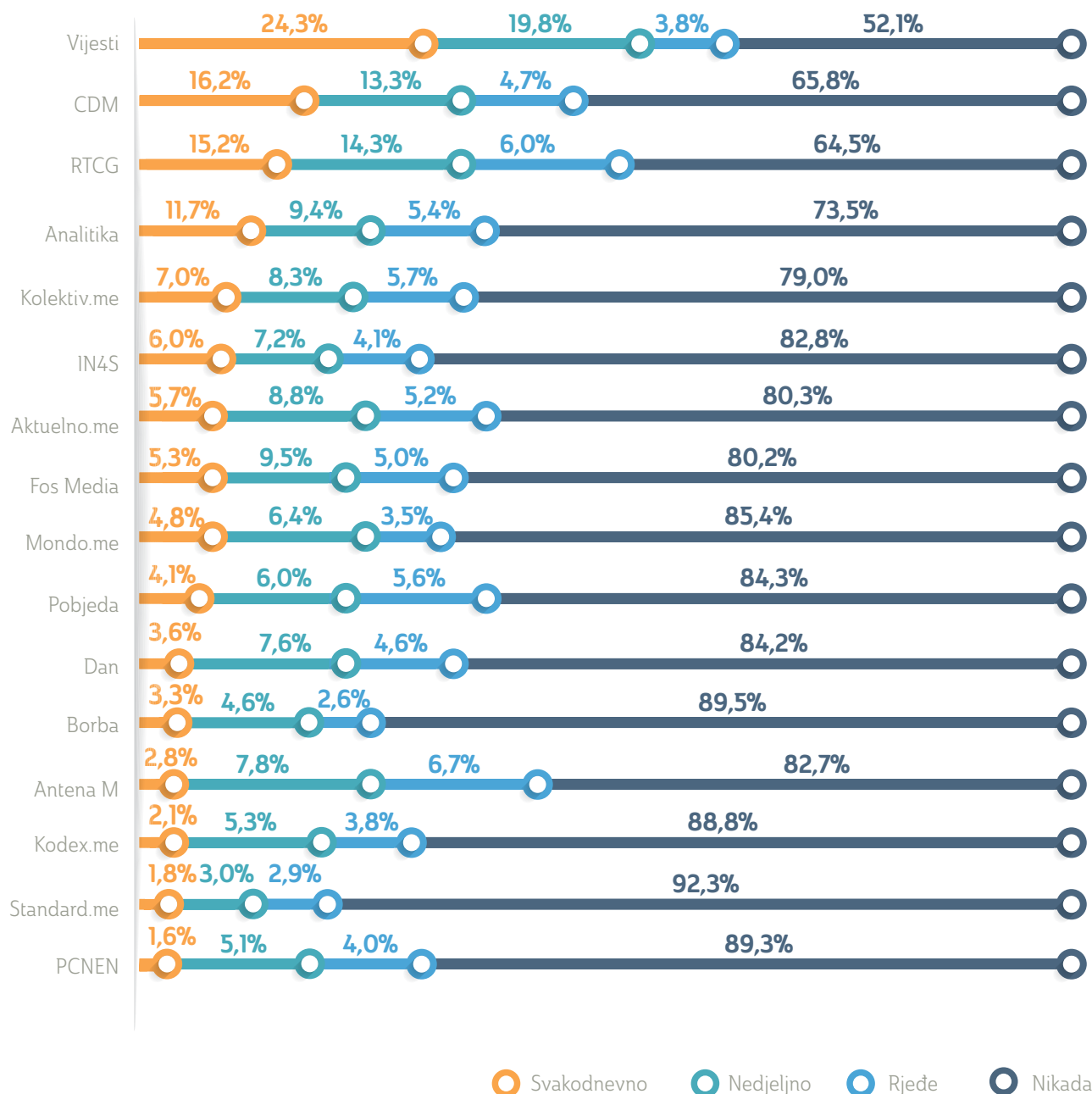
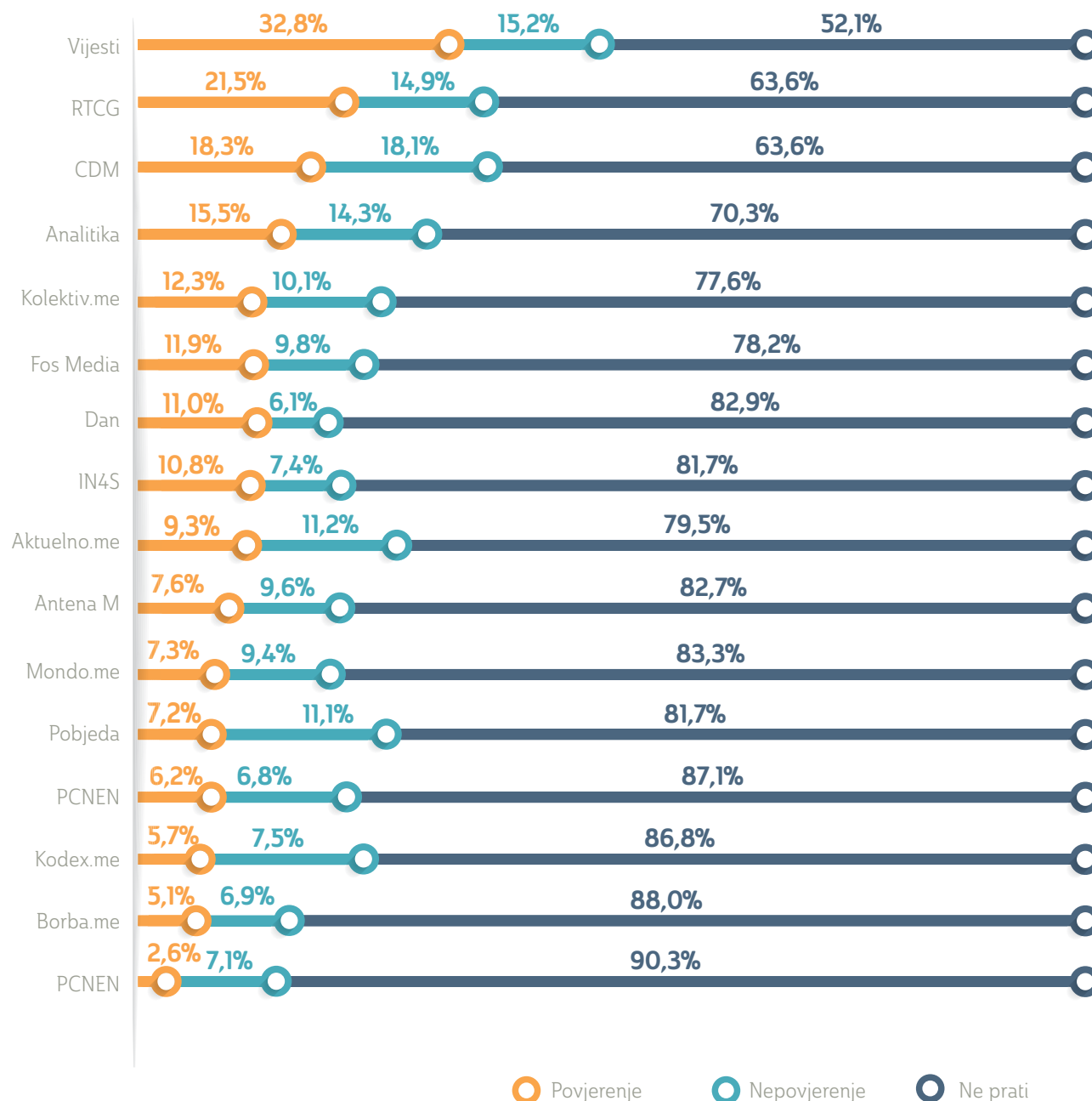

Tabela 3: Povjerenje u informacije na portalima - %

	Visoko povjerenje	Donekle povjerenje	Veoma malo povjerenja	Nema povjerenja	Ne prati
Vijesti	8,3	24,5	11,3	3,9	52,1
CDM	2,9	15,4	10,4	7,8	63,6
Analitika	1,7	13,7	8,0	6,2	70,3
RTCG	6,1	15,4	8,1	6,8	63,6
FOS media	1,6	10,3	6,9	3,0	78,2
Aktuelno.me	1,1	8,2	7,8	3,4	79,5
Kolektiv.me	1,9	10,4	6,3	3,8	77,6
IN4S	2,6	8,3	4,3	3,0	81,8
Pobjeda	,3	6,9	6,7	4,4	81,7
Mondo.me	2,3	5,1	5,7	3,7	83,3
PCNEN	1,5	4,6	4,3	2,4	87,1
Antena M	,9	6,7	5,8	3,8	82,7
Kodex.me	,4	5,3	5,4	2,1	86,8
Standard.me	,3	2,3	4,9	2,2	90,3
Borba.me	1,1	4,1	4,4	2,4	88,0
Dan	3,9	7,0	4,0	2,1	82,9

Grafikon 8: Povjerenje u informacije na internet portalima: SUM% povjerenje vs SUM% nepovjerenje

Nezavisno od učestalosti praćenja portala, mjerili smo i povjerenje koje građani iskazuju prema svim portalima (Tabela 3 i Grafikon 8). Podaci ukazuju da svaki treći građanin ima povjerenja u portal „Vijesti“ i ovo je najviši stepen povjerenja koji mjerimo. Slijedi portal „RTCG“, a povjerenje u ovaj portal iskazuje više nego svaki peti građanin, dok povjerenje u informacije objavljene na portalu „CDM“ iskazuje preko 18% građana. Nešto je niže povjerenje u informacije objavljene na portalu „Analitika“ i u ovom slučaju povjerenje je preko 15%. Preko 10% povjerenje mjerimo kada je riječ o portalima: „Kolektiv.me“ (12,3%), „FOS MEDIA“ (11,9%), „DAN“ (11%), „IN4S“ (10,8%). Njima se može dodati još portal „Aktuelno“ koji bilježi gotovo 10% povjerenja. Svi ostali portali po hijerarhiji imaju niži stepen povjerenja.

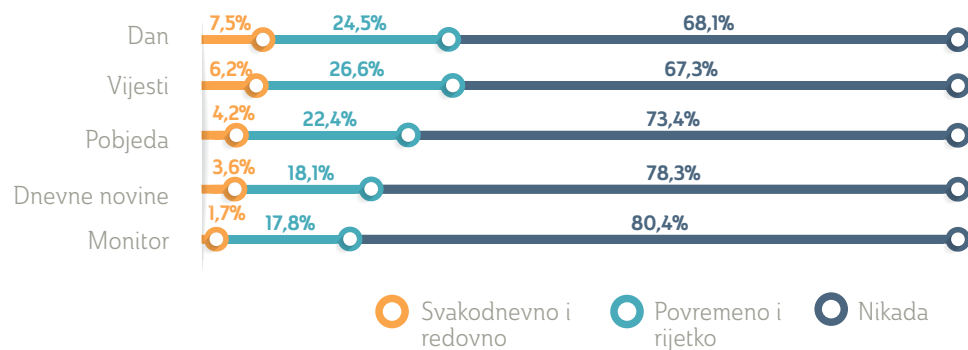
Kada je riječ o novinama, najprije, u Tabeli 4¹ prikazujemo učestalost čitanja po svim kategorijama, a u Grafikonu 9 dajemo prikaz kada smo integrisali kategorije u nekoliko modaliteta. Podaci generalno ukazuju na nizak stepen praćenja dnevne štampe, a u kategoriji „svakodnevno i redovno“ dnevne novine „DAN“ su najčitanije iako su razlike veoma male. No, ipak je ključna informacija da bilo koje dnevne novine redovno prati jako mali broj građana.

¹ Pitanje je relevantnosti podatka kada je riječ o „Monitoru“ imajući u vidu da ovdje nije riječ o dnevnoj štampi. Grafikon, međutim, iskazuje jednako rejting ovih novina kao i ostalih jer je kategorija „redovno“ jednako relevantna bez obzira na učestalost produkcije „Monitora“.

Tabela 4: Učestalost praćenja novina - %

	Čitam gotovo svakodnevno	Čitam prilično redovno	Čitam ponekad	Čitam rijetko	Nikada ne čitam
Pobjeda	,6	3,6	10,2	12,2	73,4
Vijesti	2,2	4,0	12,9	13,7	67,3
DAN	2,0	5,4	11,9	12,5	68,1
Dnevne novine	,6	3,1	10,1	8,0	78,3
Monitor	,4	1,3	8,3	9,5	80,4

Grafikon 9: Učestalost praćenja novina po kategorijama - %

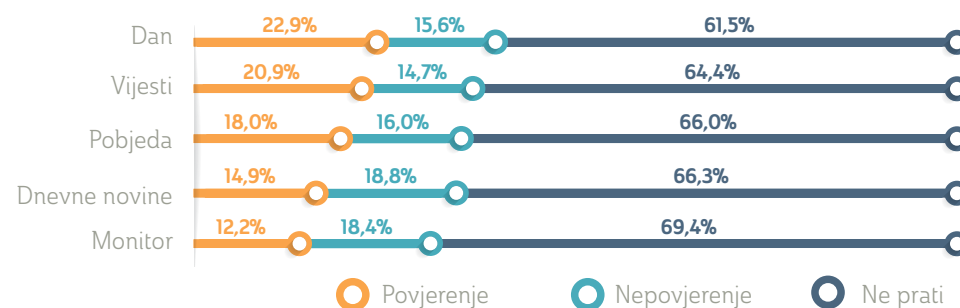

U Tabeli 5 i Grafikonu 10 dajemo prikaz povjerenja u dnevnu štampu. Gotovo 23% građana iskazuje povjerenje u informacije koje pročitaju u dnevnim novinama „DAN“, a više nego svaki peti građanin ima povjerenje u dnevne novine „Vijesti“. Potom, „Pobjedi“ manje ili više vjeruje 18% građana, dok je povjerenje u „Dnevne novine“ nešto ispod 15%, a u „Monitor“ nešto preko 12%.

Tabela 5: Povjerenje u novine - %

	Vjerujem u velikoj mjeri	Uglavnom vjerujem	Uglavnom ne vjerujem	Gotovo ništa ne vjerujem	Ne čita te novine
Pobjeda	1,8	16,2	8,4	7,5	66,0
Vijesti	3,2	17,8	10,8	3,9	64,4
DAN	4,2	18,7	8,8	6,7	61,5
Dnevne novine	,4	14,4	8,1	10,7	66,3
Monitor	1,3	10,9	8,0	10,4	69,4

Grafikon 10: Povjerenje u novine po kategorijama

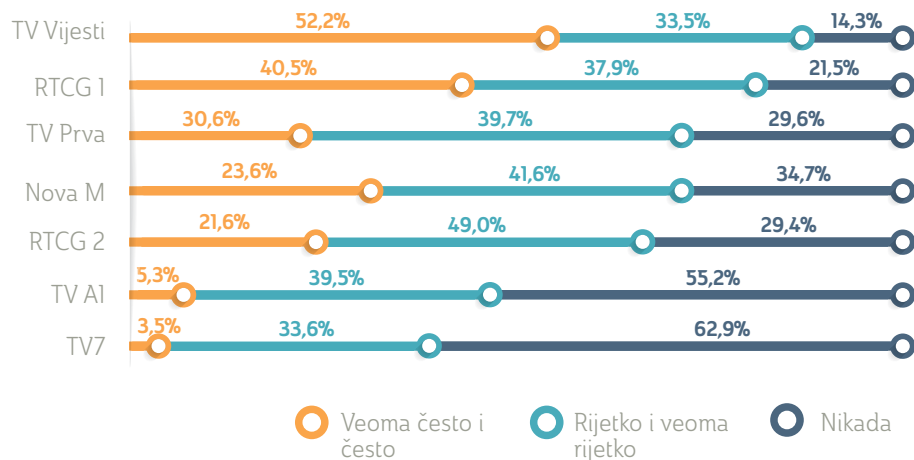

Kada je riječ o učestalosti praćenja TV kanala, prilažemo rezultate mjerenja u Tabeli 6 i Grafikonu 11. Rezultati ukazuju da su najgledanije TV „Vijesti“ i preko polovine građana gleda ovu TV stanicu veoma često i često. Slijedi „RTCG 1“ koja u modalitetima veoma često i često ima rejting preko 40%, a potom TV „PRVA“ koju po istom parametru prati preko 30% građana. „Novu M“ često i veoma često prati gotovo 1/4 građana, dok po istom kriterijumu „RTCG 2“ prati svaki peti građanin. Preostale dvije TV stanice imaju značajno niži rejting.

Tabela 6: Učestalost gledanja TV stanica - %

	Veoma često	Često	Rijetko	Veoma rijetko	Nikad
TV Vijesti	16,7	35,5	23,4	10,1	14,3
RTCG 1	10,1	30,4	24,8	13,1	21,5
RTCG 2	5,2	16,4	29,1	19,9	29,4
TV PRVA	8,7	21,9	25,5	14,3	29,6
Nova M	5,5	18,1	25,9	15,7	34,7
TV AI	1,7	3,6	19,8	19,7	55,2
TV7	1,0	2,6	16,9	16,7	62,9

Grafikon 11: Učestalost gledanja TV stanica po kategorijama

Mjerenje povjerenja u informacije na TV stanicama prilažemo u tabeli 7 i grafikonu 12. Podaci ukazuju da građani u manjoj ili većoj mjeri najviše vjeruju TV „Vijestima“ (59%), ali je u ovom pogledu razlika između ove TV stanice i „RTCG 1“ značajno manje izražena u odnosu na razlike u gledanosti, obzirom na to da prvom programu javnog servisa povjerenje iskazuje preko 51%

građana. Slijedi „RTCG 2“ sa nešto nižim stepenom povjerenja (preko 46%), a potom TV „PRVA“ (43,8%), i „NOVA M“ (38%). Preostale dvije stanice uživaju povjerenje manje od 1/4 građana.

Tabela 7. Povjerenje u informacije na TV stanicama

	Vjerujem u velikoj mjeri	Uglavnom vjerujem	Uglavnom ne vjerujem	Gotovo ništa ne vjerujem	Bez odgovora
TV Vijesti	10,8	48,4	21,9	2,6	16,3
RTCG 1	8,5	42,9	21,1	7,7	19,8
RTCG 2	5,8	40,4	19,8	7,9	26,1
TV PRVA	4,3	39,5	21,8	4,3	30,1
Nova M	4,5	33,5	22,8	5,0	34,3
TV AI	1,7	23,3	18,1	8,6	48,4
TV7	1,1	20,8	15,4	9,8	53,0

Grafikon 12. Povjerenje u informacije na TV stanicama: SUM% povjerenje vs SUM% nepovjerenje

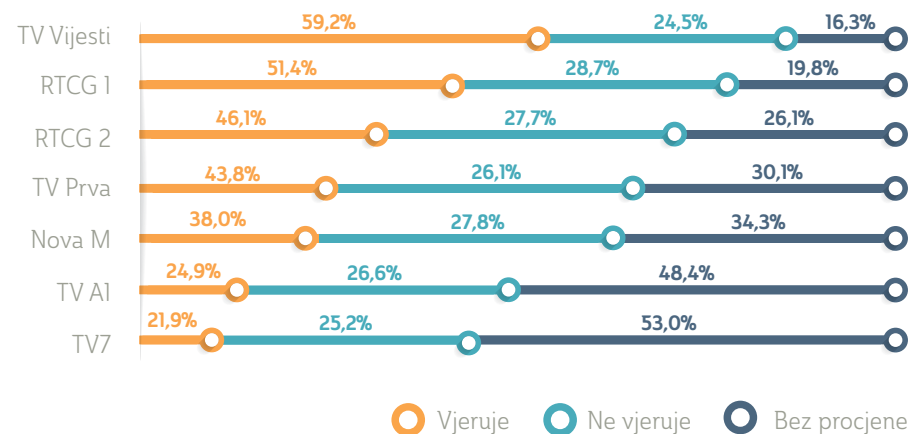
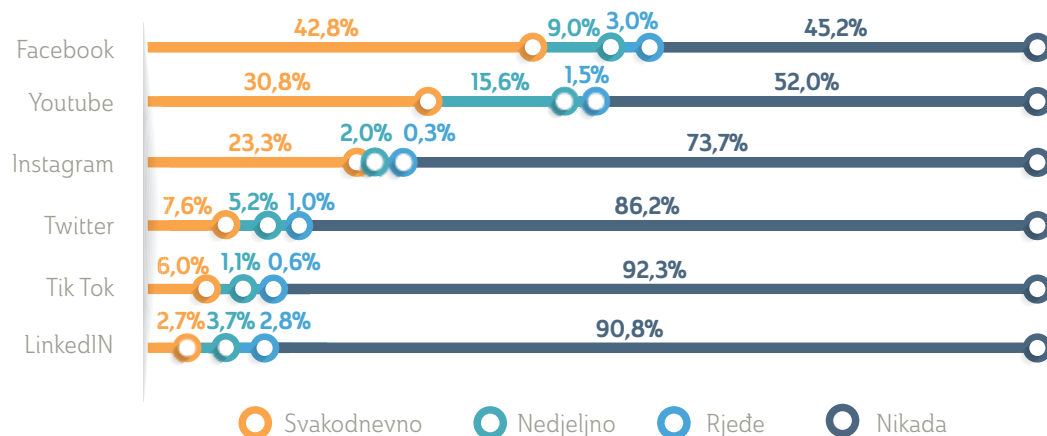

Tabela 8: Učestalost praćenja društvenih mreža - %

	Mnogo puta dnevno	Više puta dnevno	Jednom do dva puta dnevno	Nekoliko puta nedeljno	Jedno do dva puta nedeljno	Nekoliko puta mjesečno	Jednom do dva puta mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Nikada
Facebook	13,0	18,8	11,0	7,8	1,2	2,4	0,2	0,4	45,2
Instagram	8,8	9,7	4,8	1,9	0,9	0,2	0,1	0,0	73,7
Twitter	1,9	2,9	2,8	4,3	0,9	0,1	0,6	0,2	86,2
Tik Tok	1,6	2,5	1,9	1,0	0,1	0,3	0,1	0,3	92,3
Youtube	5,8	12,1	12,9	11,2	4,4	0,8	0,5	0,2	52,0
LinkedIn	0,5	1,0	1,2	2,0	1,6	2,1	0,5	0,2	90,8

Grafikon 13: Učestalost praćenja društvenih mreža po kategorijama - %

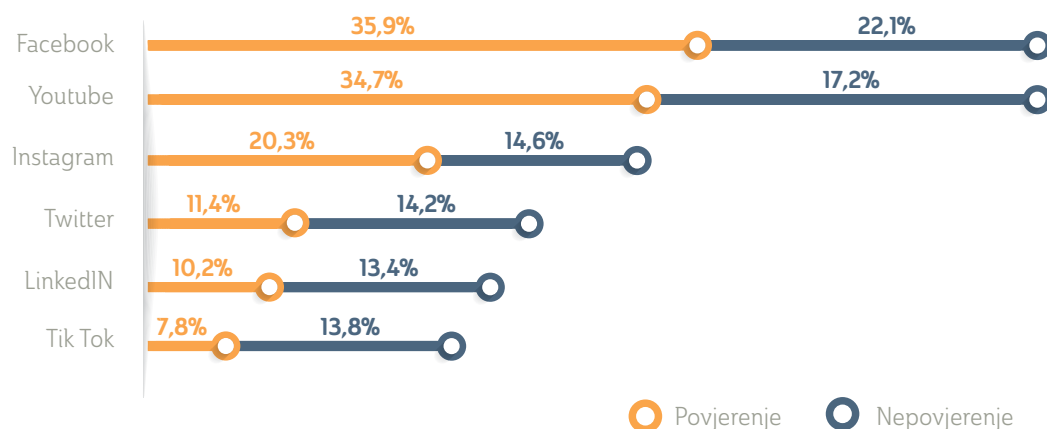
Podaci o učestalosti praćenja društvenih mreža priloženi su u tabeli 8 i grafikonu 13. Kada je riječ o društvenim mrežama, mjerimo da je najposjećenija društvena mreža „Facebook“, i na dnevnom nivou ovu društvenu mrežu prati gotovo 43% građana. Slijedi „Youtube“ koji dnevno posjeti preko 30% ispitanika, a potom „Instagram“ koji na dnevnom nivou posjećuje nešto manje od 1/4 građana. Ostale društvene mreže se posjećuju u značajno manjoj mjeri.

Mjerenjem povjerenja u društvene mreže, najprije, utvrdili smo da hijerarhija u potpunosti odgovara frekvenciji praćenja društvenih mreža (Tabela 9 i grafikon 14). Tako mjerimo da je najveći stepen povjerenja u „Facebook“ (gotovo 36%), i „Youtube“ (gotovo 35%). Interesantno je, međutim, da je stepen povjerenja u „Facebook“ viši od stepena povjerenja u „Youtube“ (22,1% vs 17,2%). Nadalje, svaki peti građanin iskazuje povjerenje u „Instagram“, te značajno niže, u „Twitter“ (11,4%) i „LinkedIn“ (10,2%, a najniže povjerenje mjerimo u „Tiktok“ (7,8%).

Tabela 9: Povjerenje u informacije na društvenim mrežama - %

	Vjerujem u velikoj mjeri	Uglavnom vjerujem	Uglavnom ne vjerujem	Gotovo ništa ne vjerujem	Ne prati
Facebook	7,2	28,6	17,8	4,3	42,1
Instagram	4,2	16,2	8,6	6,0	65,1
Twitter	1,4	10,0	7,1	7,0	74,4
Tik Tok	1,6	6,2	4,4	9,3	78,4
Youtube	3,4	31,3	12,1	5,1	48,1
LinkedIn	1,0	9,2	3,5	9,9	76,4

Grafikon 14: Povjerenje u informacije na društvenim mrežama:
SUM% povjerenje vs SUM% nepovjerenje

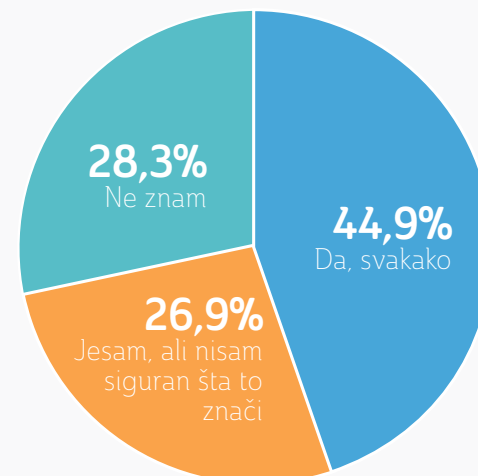

ISKUSTVA I STAV O LAŽNIM VIJESTIMA

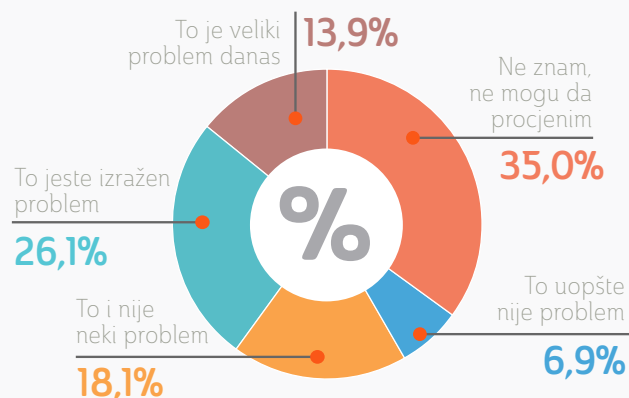
Problem lažnih vijesti danas je veoma izražen na čitavoj zemljinoj kugli, ne samo u Crnoj Gori. Svakodnevno kreiranje i širenje lažnih vijesti u velikoj mjeri je dovelo u pitanje kredibilitet svih medija, a efekat lažnih vijesti na politički život je sve izraženiji. Stoga smo jedan segment ovog istraživanja posvetili ovom pitanju/problemu. Prvo pitanje u istraživanju bilo je da li su građani uopšte čuli za problem/fenomen lažnih vijesti (Grafikon 15). Rezultati ukazuju da, iako je većina građana "čula" za lažne vijesti, više nego svaki četvrti ne zna šta to znači, a preko 28% građana ne zna o čemu se radi. Prema tome, očito je da je fenomen lažnih vijesti još uvijek u nemaloj mjeri ukriven, i ove vijesti ne prepoznaje prilično veliki broj građana.

Grafikon 15: Da li su čuli za lažne vijesti - %

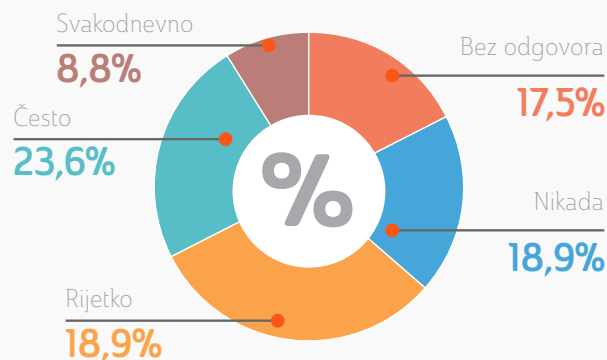
Grafikon 16: U kojoj mjeri je izražen problem lažnih vijesti - %

Prethodni nalaz smo potvrdili i pitanjem u kojem su građani procjenjivali u kojoj mjeri je problem lažnih vijesti izražen (grafikon 16). Rezultati ukazuju, naime, da 35% građana nije u stanju da procijeni težinu problema. Sa druge strane, 40% građana smatra da je problem izražen, i to 13,9% njih koji smatraju da je “veoma izražen” i 26,1% koji smatraju da je “izražen”. Da problem lažnih vijesti “nije neki problem” smatra 18,1%, uz 6,9% koji smatra da to uopšte nije problem. Dakle, kumulativno, oko 25% građana ne smatra lažne vijesti problemom.

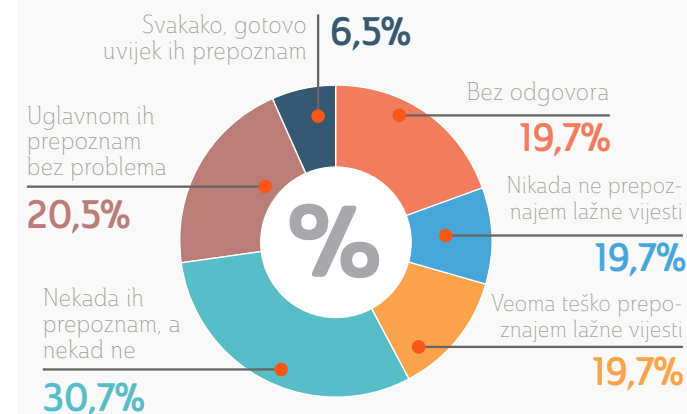
Nadalje, svakodnevno i redovno sa lažnim vijestima se, po njihovoj ocjeni, susreće preko 30% građana, dok gotovo identičan broj prijavljuje da je to rijetko. Manje od 1/5 tvrdi da to nikada nije slučaj, a preko 17% nije u stanju da procijeni.

Grafikon 17: Koliko često se susreću sa lažnim vijestima - %

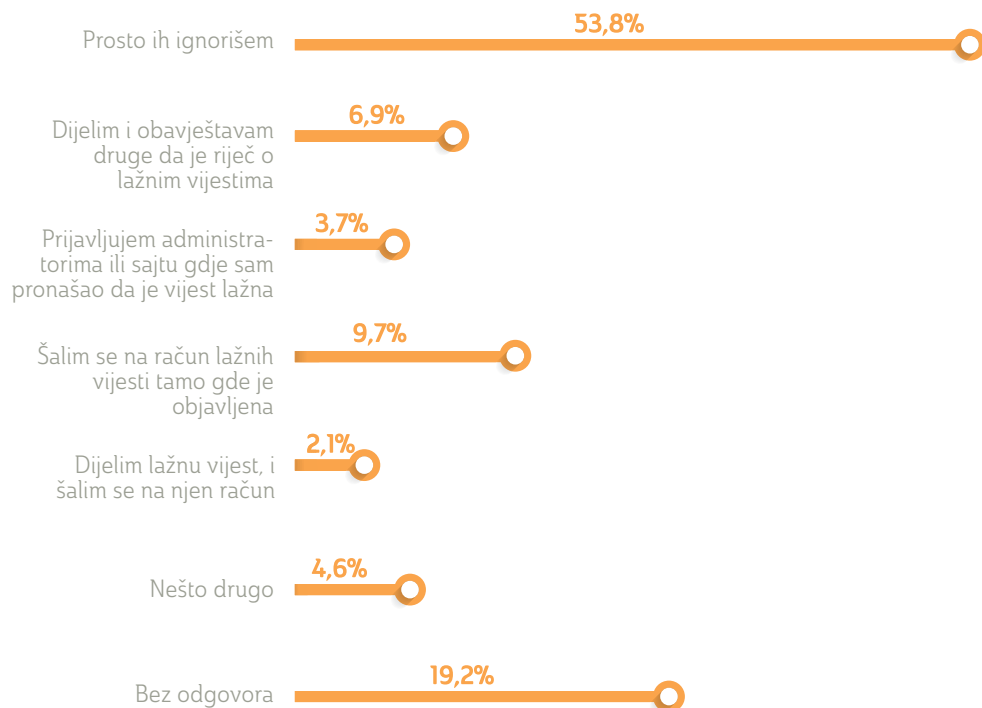
No jedno od ključnih pitanja jeste sam kapacitet da se prepoznaju lažne vijesti, i stoga smo mi eksplicitno pitali građane da li su u stanju da prepoznaju ovakve vijesti (Grafikon 18). Relativno je mali procenat (6,5%) onih koji tvrde da bez problema i lako prepoznaju lažne vijesti. Tu treba dodati i svakog petog građanina koji tvrdi da uglavnom prepoznaje lažne vijesti. Prema tome, možemo reći da nešto preko 1/4 građana manje-više jeste u stanju da prepozna lažne vijesti. Sa druge strane, preko 30% tvrdi da nekada prepoznaje lažne vijesti, a da nekada to nije slučaj. Da veoma teško prepoznaje lažne vijesti tvrdi preko 12% građana, a svaki deseti tvrdi da nikada ne prepoznaje lažne vijesti. Prema tome, mora se konstatovati da je moguće manipulirati lažnim vijestima sa oko 1/4 građana.

Grafikon 18: Da li prepoznaju lažne vijesti - %

Posljednje pitanje u setu koji tretira probleme lažnih vijesti ticalo se akcija koje građani preduzimaju kada se susretnu sa lažnim vijestima (Grafikon 19). Najveći broj građana tvrdi da prosto ignoriše lažne vijesti. Značajno manji procenat, tačnije, svaki deseti ispitanik, “šali” se sa sadržajem lažnih vijesti tamo gdje su objavljene, a nešto ispod 7% dijeli vijest uz obavještenje da je riječ o lažnim vijestima. Jako mali broj građana prijavljuje administratorima da su vijesti lažne, ili ih “dijeli” uz naznaku da je riječ o lažnim vijestima.

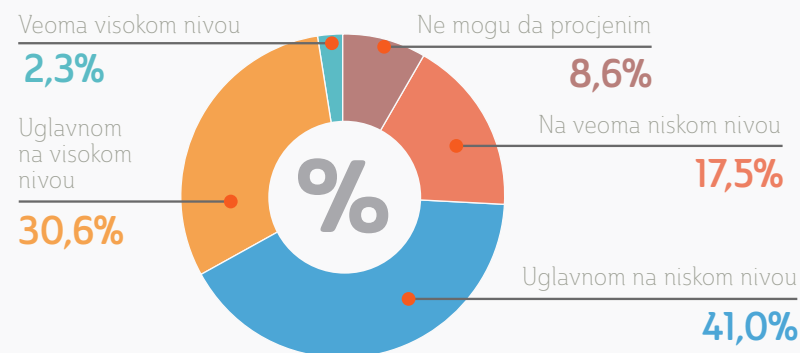
Grafikon 19: Šta rade kada prepoznaju lažne vijesti - %

MEDIJSKA PRAVA I MEDIJSKE SLOBODE

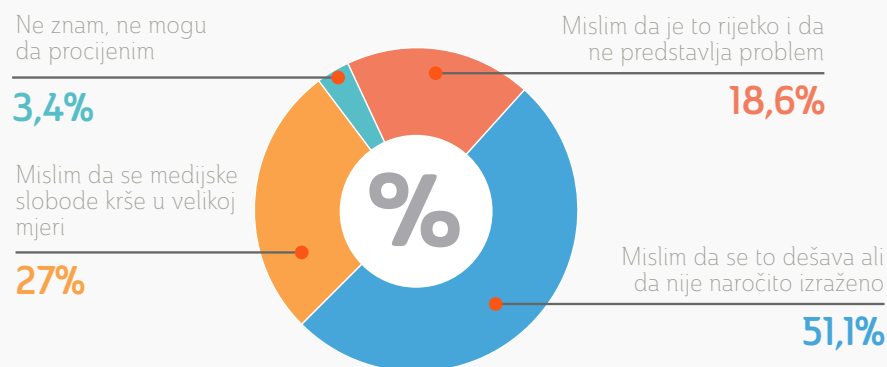
Problem lažnih vijesti danas je veoma izražen na čitavoj zemljinoj kugli, ne samo u Crnoj Gori. Svakodnevno kreiranje i širenje lažnih vijesti u velikoj mjeri je dovelo u pitanje kredibilitet svih medija, a efekat lažnih vijesti na politički život je sve izraženiji. Stoga smo jedan segment ovog istraživanja posvetili ovom pitanju/problemu. Prvo pitanje u istraživanju bilo je da li su građani uopšte čuli za problem/fenomen lažnih vijesti (Grafikon 15). Rezultati ukazuju da, iako je većina građana "čula" za lažne vijesti, više nego svaki četvrti ne zna šta to znači, a preko 28% građana ne zna o čemu se radi. Prema tome, očito je da je fenomen lažnih vijesti još uvijek u nemaloj mjeri ukriven, i ove vijesti ne prepoznaje prilično veliki broj građana.

Grafikon 20: Na kojem nivou su medijske slobode - %

Potom, posebnim pitanjem smo željeli da utvrdimo kako građani procjenjuju stepen kršenja medijskih prava i sloboda (Grafikon 21). Podaci ukazuju da preko 1/4 građana smatra da je kršenje medijskih sloboda veoma izraženo, a više nego svaki drugi ispitanik tvrdi da se to dešava, ali da nije naročito izraženo. Sa druge strane, da se kršenje medijskih sloboda dešava rijetko i da to ne predstavlja problem tvrdi gotovo 19% ispitanika. Prema tome, možemo reći da je opšta procjena građana da je kršenje medijskih sloboda prisutno i da jeste problem kojem se mora posvetiti više pažnje.

Grafikon 21: Percepcija kršenja medijskih prava i sloboda u posljednje tri godine - %

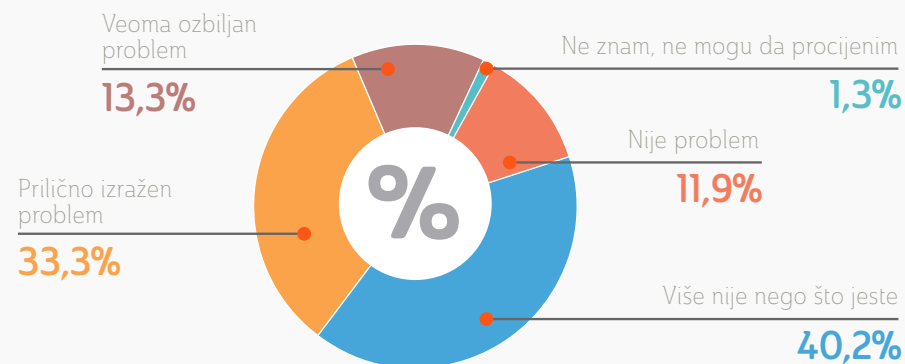

Upitani na otvorenom pitanju da daju primjer kršenja medijskih sloboda, uglavnom su građani identifikovali sljedeće:

- Verbalni i fizički napadi na novinare
- Cenzura i autocenzura
- Napad na Oliveru Lakić
- Ubistvo Duška Jovanovića
- Napadi na novinare na društvenim mrežama

Nadalje, građani su procjenjivali koliko je ozbiljan problem pritisaka, prijetnji i napada na novinare (Grafikon 22). Da ovo jeste problem kumulativno smatra preko 46% građana, od čega manji broj (13,3%) ističe da je to “veoma ozbiljan” problem, dok svaki treći tvrdi da je “prilično izražen” problem. Sa druge strane, preko 40% smatra da to “više nije nego što jeste problem”, uz gotovo 12% onih koji tvrde da to “nije problem”. Drugim riječima, nešto je veći broj građana koji smatraju da pritisci, prijetnje i napadi na novinare nijesu problem.

Grafikon 22: U kojoj mjeri su pritisci, prijetnje i napadi na medije i novinare ozbiljan problem - %

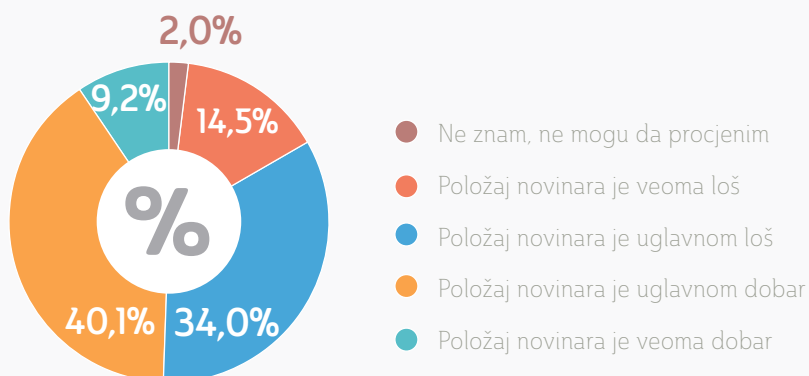

POLOŽAJ NOVINARA

NEZAVISNOST MEDIJA

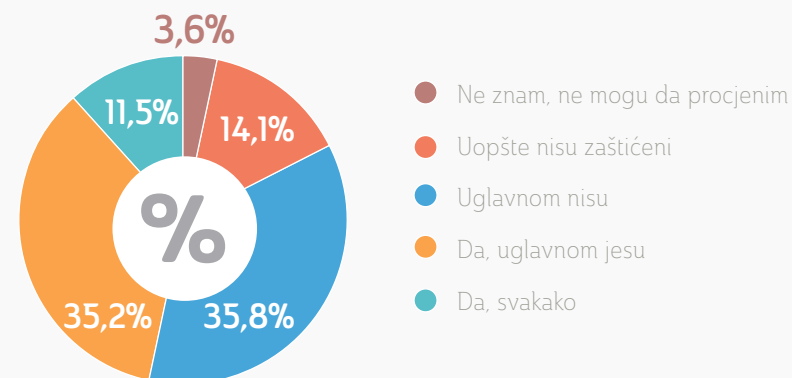
Poseban set pitanja, koji je veoma važan i osjetljiv sa stanovišta ciljeva istraživanja, ticao se položaja novinara. Prvo pitanje u ovom setu bila je opšta procjena položaja novinara (Grafikon 23). Nešto manje od svakog desetog ispitanika ocjenjuje da je položaj novinara “veoma dobar”, uz preko 40% njih koji tvrde da je njihov položaj “uglavnom dobar”. Sa druge strane, preko trećine ispitanika tvrdi da je položaj novinara “uglavnom loš”, uz nešto manje od 15% koji smatraju da je njihov položaj “veoma loš”. Kumulativno, prema tome, stavovi o položaju novinara veoma su podijeljeni, iliti, polovina populacije bi položaj novinara ocijenila kao manje-više dobar, a druga polovina kao manje-više loš.

Grafikon 23: Procjena položaja novinara u Crnoj Gori - %

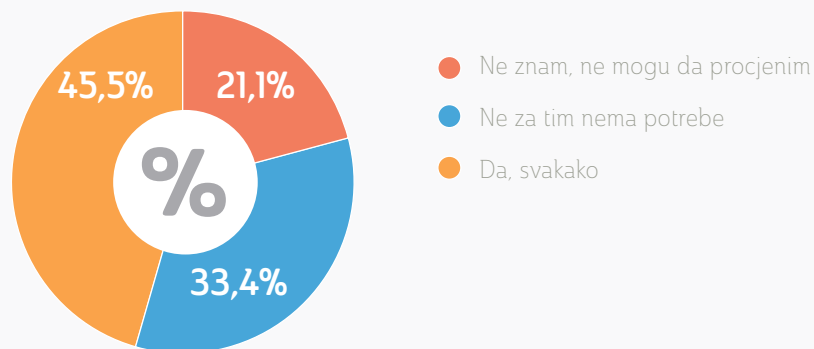
Kada je riječ o zaštiti novinara (Grafikon 24), preko 11% građana smatra da su novinari “veoma dobro” zaštićeni, dok preko 35% ističe da uglavnom jesu zaštićeni. Sa druge strane, opet, preko 35% smatra da “uglavnom nisu” zaštićeni, uz preko 14% onih koji smatraju da novinari uopšte nisu zaštićeni. Što će reći da je nešto veći broj građana koji procjenjuju da novinari nisu dovoljno zaštićeni (gotovo 50%), nego onih koji smatraju da novinari jesu dovoljno zaštićeni (gotovo 47%). No, zaključujemo da su i po ovom pitanju procjene građana veoma podijeljene.

Grafikon 24: Da li su novinari u Crnoj Gori dovoljno zaštićeni - %

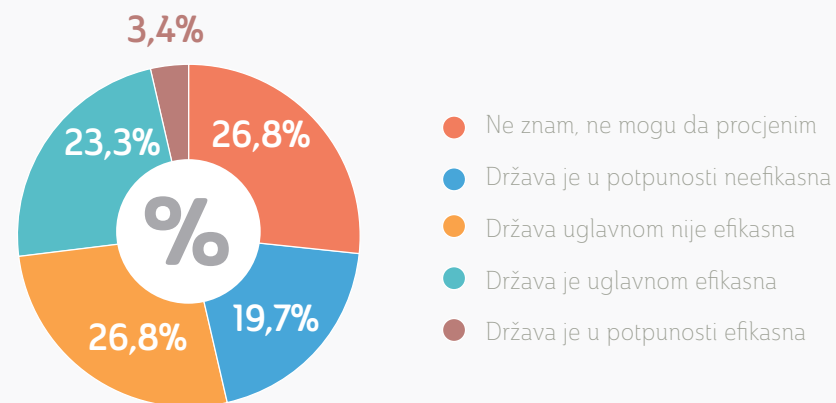
Dodatno, kada je riječ o položaju novinara, preko 45% građana smatra da bi država trebalo da donese posebne mjere kako bi se dodatno zaštitili novinari, dok svaki treći građanin smatra da za tim nema potrebe (Grafikon 25).

Grafikon 25. Da li bi država trebalo da donese posebne mjere kako bi se dodatno zaštitili novinari

Pitanje stava i ponašanja države veoma je važno kada je riječ o zaštiti novinara. Stoga smo pitali građane da procijene u kojoj mjeri je država efikasna u ovom pogledu (Grafikon 26). Jako je mali broj građana (3,6%) koji tvrdi da je država veoma efikasna kada je riječ o procesuiranju i kažnjavanju onih koji prijete i ugrožavaju novinare, dok svaki četvrti građanin smatra da je država uglavnom efikasna. Sa druge strane, preko 1/4 građana smatra da je država "uglavnom neefikasna", uz petinu onih koji tvrde da je država "veoma neefikasna". Dakle, efikasnost države kada je riječ o zaštiti novinara se u većoj mjeri negativno ocjenjuje, imajući u vidu da preko 47% građana negativno ocjenjuje efikasnost države u ovom pogledu, dok je gotovo dvostruko manje građana koji smatraju da je država manje-više efikasna kada je riječ o procesuiranju i kažnjavanju onih koji ugrožavaju novinare.

Grafikon 26: Koliko je država efikasna u procesuiranju i kažnjavanju onih koji upućuju prijetnje i izvršavaju napade na novinare - %

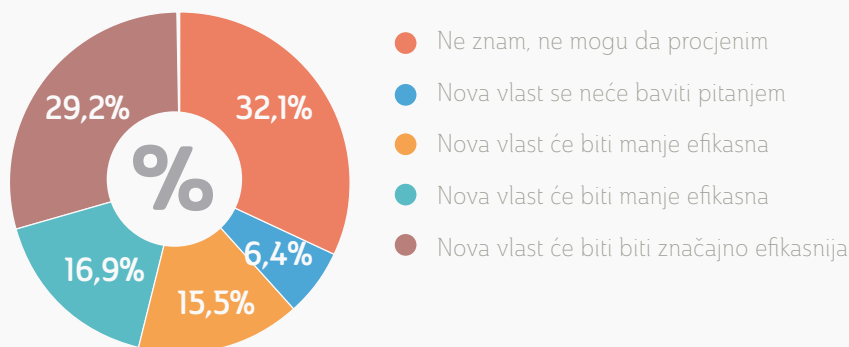
Upitani za razloge neefikasnosti države kada je riječ o procesuiranju počinio napada na novinare, svaki drugi ispitanik nije bio u stanju da eksplicitno navede koji su to razlozi (Grafikon 27). Od onih koji su naveli razloge, kao ključni se izdvajaju korupcija i organizovani kriminal, a potom neefikasnost pravosuđa, te nedostatak političke volje.

Grafikon 27: Šta je razlog neefikasnosti države u pogledu zaštite novinara - %

Imajući u vidu činjenicu da je nakon izbora 2020. godine došlo do smjene dugogodišnje vlasti DPS-a, postavili smo pitanje ispitanicima koje se tiče očekivanja od nove vlasti kada je riječ o zaštiti novinara i slobode medija (Grafikon 28). Gotovo trećina građana nije bila u stanju da procijeni kako će se nova vlast zauzeti za pitanja zaštite novinara i slobode medija. No, gotovo 30% građana smatra da će nova vlast biti značajno efikasnija, a gotovo 17% smatra da neće biti razlike između nove i stare vlasti po ovom pitanju. Da će biti manje efikasna smatra preko 15% građana, a relativno mali broj ispitanika (6,4%) smatra da se nova vlast neće baviti ovim pitanjima. Prema tome, dominantno, građani danas nisu u stanju da procijene odnos nove vlasti prema ovim pitanjima, iliti, čekaju da vlast nešto (ne) uradi po ovom pitanju kako bi zauzeli stav, uz značajan broj onih koji imaju visoka progresivna očekivanja.

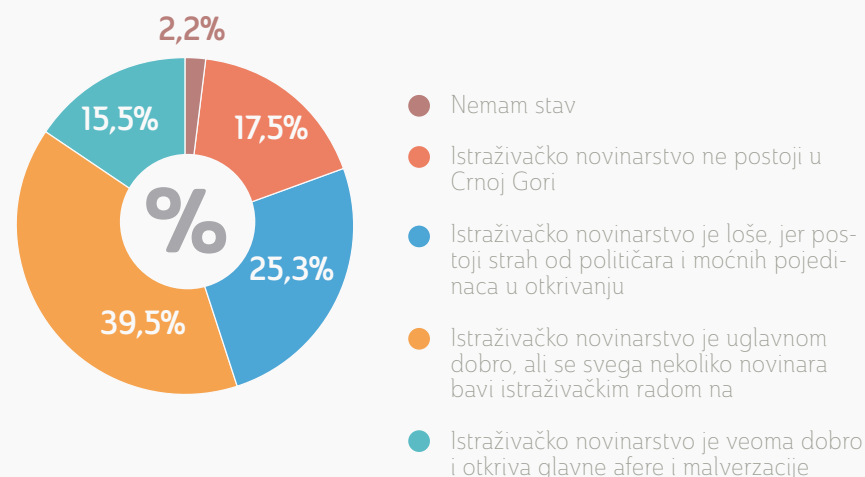
Grafikon 28: Očekivanja u odnosu na novu vlast kada je u pitanju zaštita novinara i sloboda medija - %

Posebno pitanje posvetili smo procjeni rada i efekata istraživačkog novinarstva (Grafikon 29). Najdominantniji stav jeste da je istraživačko novinarstvo "uglavnom dobro", ali da se mali broj novinara na pravi način bavi ovim vidom novinarstva (gotovo 40%). Svaki četvrti građanin smatra da je istraživačko

novinarstvo loše usljed pritiska od strane političara i moćnih pojedinaca. Preko 17% ispitanika ima veoma negativan stav o ovom pitanju i ovi ispitanici tvrde da istraživačko novinarstvo u Crnoj Gori ne postoji. Sa druge strane, preko 15% ima veoma afirmativan stav, i ovi građani tvrde da je istraživačko novinarstvo veoma dobro, te da se na ovaj način veoma brzo otkrivaju afere i malverzacije.

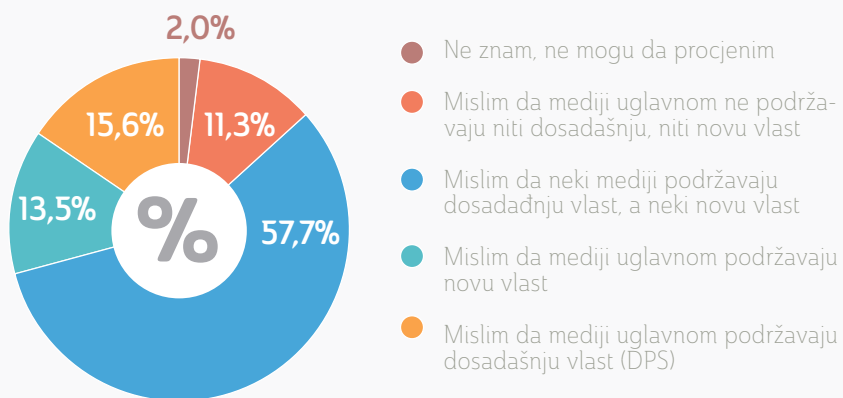
Grafikon 29: Stav o istraživačkom novinarstvu - %

NEZAVISNOST MEDIJA

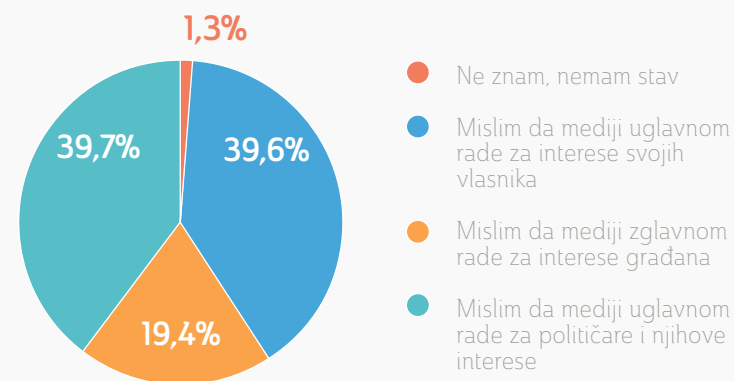
Za ispunjavanje svoje demokratske uloge u društvu jedno od ključnih pitanja jeste nezavisnost medija. Stoga smo mi poseban set pitanja u istraživanju posvetili ovoj problematici. Cilj je bio da utvrdimo stavove građana o tome koji akteri u najvećoj mjeri ugrožavaju nezavisnost medija. Prvo pitanje u ovom setu bila je procjena/stav o tome da li i u kojoj mjeri mediji podržavaju određene političke partije/strukture (Grafikon 30). Preko 57% građana smatra da "neki mediji" podržavaju DPS, a "neki mediji" novu vlast. Sa druge strane, približno ujednačen broj građana smatra da mediji uglavnom podržavaju DPS (15,6%), odnosno novu vlast (13,5%). Konačno, manje od 12% smatra da mediji ne podržavaju bilo koju političku stranu. Prema tome, možemo reći da manji broj građana procjenjuje da mediji ne pružaju podršku nikome, tačnije, da neutralno obavljaju svoju novinarsku ulogu, ali da ogroman broj građana smatra da mediji prosto podržavaju jednu od dvije ključne političke strane.

Grafikon 30: Koju političku strukturu mediji podržavaju - %

U kolokvijalnoj i svakodnevnoj političkoj retorici jedno od uobičajenih pitanja jeste da li mediji "rade" u interesu svojih vlasnika ili političara, odnosno u kojoj mjeri "rade" u interesu građana, a u kojoj mjeri za "nekog" (Grafikon 31). Rezultati koje smo dobili u odgovoru na ovo pitanje veoma su indikativni i ukazuju da je ovo kolokvijalno mišljenje veoma relevantno sa stanovišta procjene samih građana. Rezultati, naime, ukazuju da gotovo identičan broj ispitanika (oko 40%) smatra da mediji rade u interesu političara, odnosno u interesu njihovih vlasnika, dok dvostuko manji broj građana smatra da mediji rade u interesu građana. Drugim riječima, tek svaki peti građanin smatra da mediji rade u interesu građana, dok 80% smatra da mediji rade ili u interesu političara ili u interesu njihovih vlasnika. Jednostavno rečeno, sa stanovišta nezavisnosti medija, pozicija medija u Crnoj Gori, kada je riječ o zastupanju interesa građana, je pod velikim znakom pitanja.

Grafikon 31: Da li mediji uglavnom rade za političare i njihove interese ili za građane i njihove interese ili za interese vlasnika medija - %

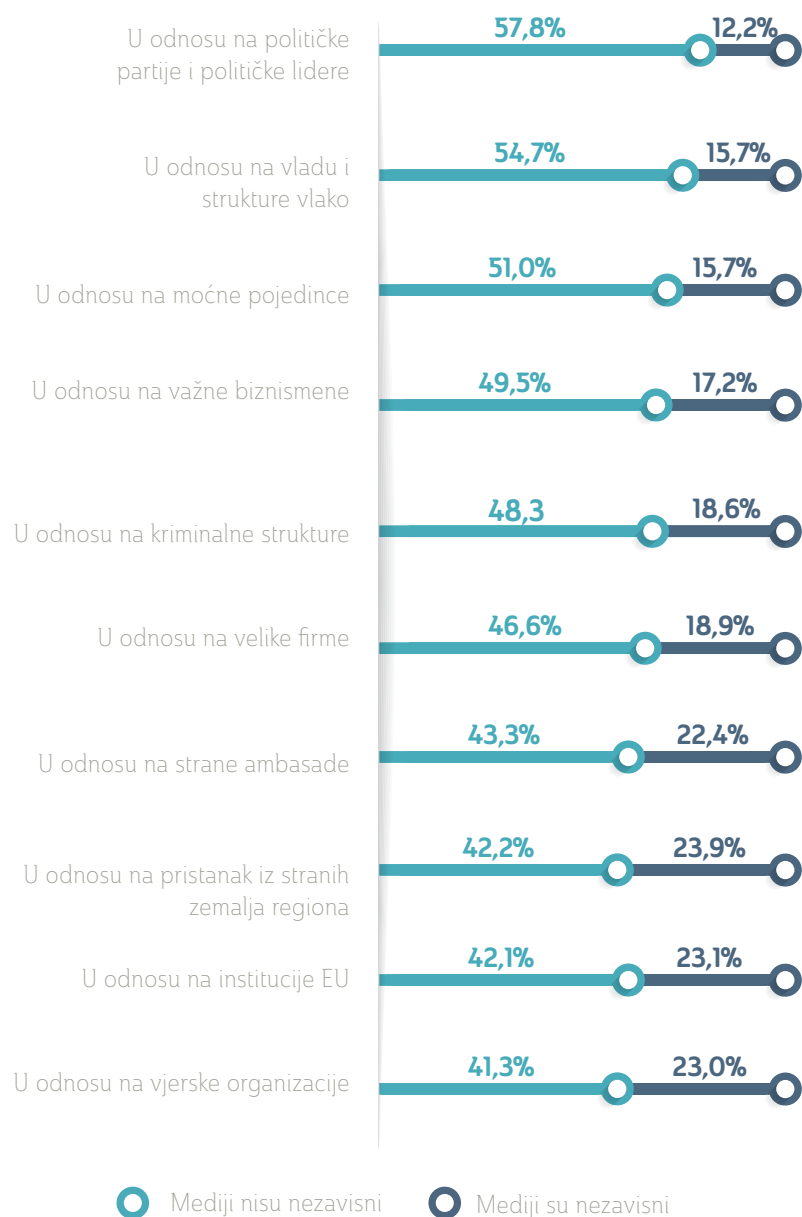
Imajući u vidu veliki broj potencijalnih društvenih i političkih aktera koji mogu da ugroze nezavisnost medija, za svaki od aktera mi smo u istraživanju postavili pitanje ispitanicima da procijene u kojoj mjeri su mediji od njih nezavisni (Tabela 1 i Grafikon 32). Podaci su u ovom pogledu, **jednostavno poražavajući. Naime, veliki broj građana smatra da mediji nisu nezavisni u odnosu na sve ispitane aktere.** Komparativno, mediji su u najmanjoj mjeri nezavisni od političkih partija i njihovih lidera, te od struktura vlasti. Dalje, preko polovine građana smatra da mediji nisu nezavisni u odnosu na moćne pojedince i gotovo polovina građana smatra da nezavisnih medija nema u odnosu na važne biznismene, a tek nešto manje smatra da mediji nisu nezavisni u odnosu na kriminalne strukture. Nadalje, preko 46% građana smatra da mediji nisu nezavisni u odnosu na velike firme, i preko 43% da nezavisnost medija ne postoji u odnosu na strane ambasade. Visoki su procenti i za preostala tri aktera, tačnije, preko 42% građana smatra da mediji nisu nezavisni u odnosu na pritisak stranih zemalja iz regiona, gotovo identičan procenat da nisu nezavisni u odnosu na institucije EU, te preko 41% da nisu nezavisni u odnosu na vjerske organizacije. Sve u svemu, **zaključujemo da građani procjenjuju da mediji uglavnom nisu nezavisni od velikog broja političkih, ekonomskih i vjerskih aktera i ovo je ozbiljan problem i izazov za medije danas.**

Tabela 1: Nezavisnost medija u odnosu na različite aktere %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
U odnosu na Vladu i strukture vlasti	1,9	13,8	32,1	22,5	29,6
U odnosu na političke partije i političke lidere	0,7	11,5	32,6	25,2	30,0
U odnosu na moćne pojedince	1,3	14,4	30,1	21,0	33,3
U odnosu na kriminalne strukture	2,2	16,4	26,8	21,5	33,1
U odnosu na velike firme	1,5	17,4	28,8	17,8	34,5
U odnosu na važne biznismene	1,6	15,6	32,1	17,4	33,3
U odnosu na strane ambasade	3,7	18,6	26,4	16,9	34,4
U odnosu na institucije EU	3,6	19,4	27,1	15,0	34,8
U odnosu na pritisak iz stranih zemalja regiona	3,6	20,2	26,4	15,8	33,9
U odnosu na vjerske organizacije	4,3	18,6	23,3	18,0	35,7

Grafikon 32: Nezavisnost medi od aktera: SUM %
nezavisni vs SUM % nisu nezavisni

Potom smo za sve ključne aktere procjenjivali njihov uticaj na ključne medije u Crnoj Gori. Najprije, ispitali smo procjenu nezavisnosti u odnosu na političke partije i njihove lidere (Tabela 2 i Grafikon 33). Ponovo, procenti koji ukazuju na zavisnost medija u odnosu na političke lidere i njihove partije veoma su visoki, iliti, veliki broj građana smatra da svi mediji rade pod uticajem političkih partija i njihovih lidera. Procjena za sve medije data je u grafikonu po hijerarhiji, a mi jednostavno možemo da konstatujemo da procjena zavisnosti medija u odnosu na političke strukture manje-više korelira sa konzumacijom medija.

Tabela 2. Nezavisnost medija u odnosu na političke partije i njihove lidere - %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	4,0	20,2	23,2	20,4	32,3
Vijesti novine	2,8	16,6	21,1	20,5	39,0
Portal Vijesti	2,1	15,1	20,1	19,9	42,9
CDM	2,9	8,6	16,4	24,1	48,0
Analitika	2,0	7,6	17,8	20,4	52,3
RTCG	4,0	12,7	18,3	28,5	36,6
FOS media	2,1	6,1	16,3	14,3	61,3
Aktuelno.me	1,5	4,0	16,1	16,8	61,7
Kolektiv.me	1,4	7,1	12,7	16,7	62,1
IN4S	2,2	6,3	12,0	21,0	58,6
Pobjeda	1,6	6,7	13,0	26,4	52,3
Mondo.me	1,8	6,5	13,2	14,4	64,1
PCNEN	0,8	5,7	13,2	14,5	65,8
Antena M	1,1	5,7	14,6	17,5	61,1
Kodex.me	1,1	6,0	11,9	16,3	64,6
Standard.me	0,9	4,0	11,4	16,2	67,5
Borba.me	0,7	4,3	11,4	21,6	62,1
Dan	4,0	11,8	13,1	23,6	47,6

Grafikon 33: Nezavisnost medija u odnosu na političke partije i njihove lidere:
SUM % zavisni vs nezavisni

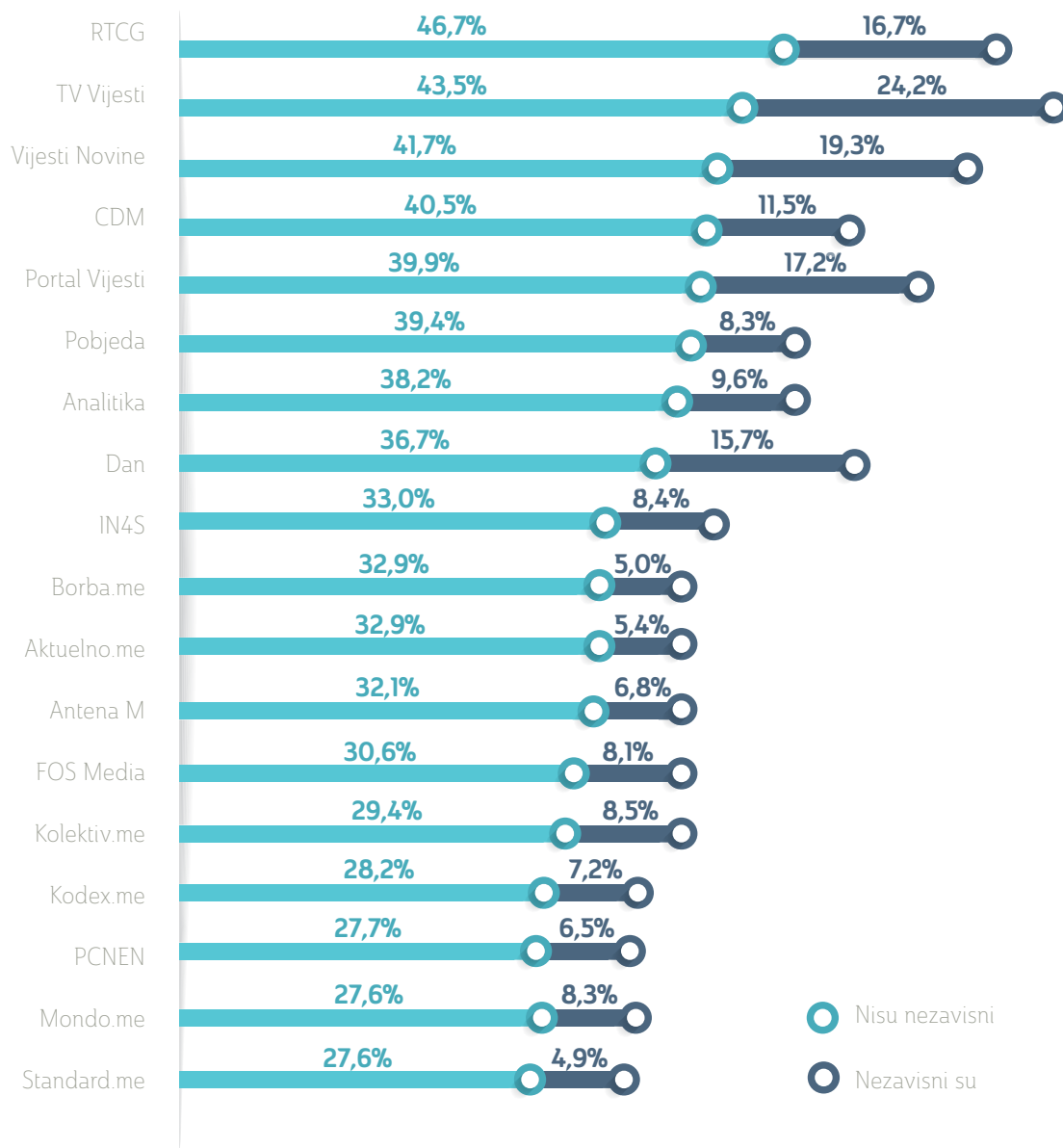
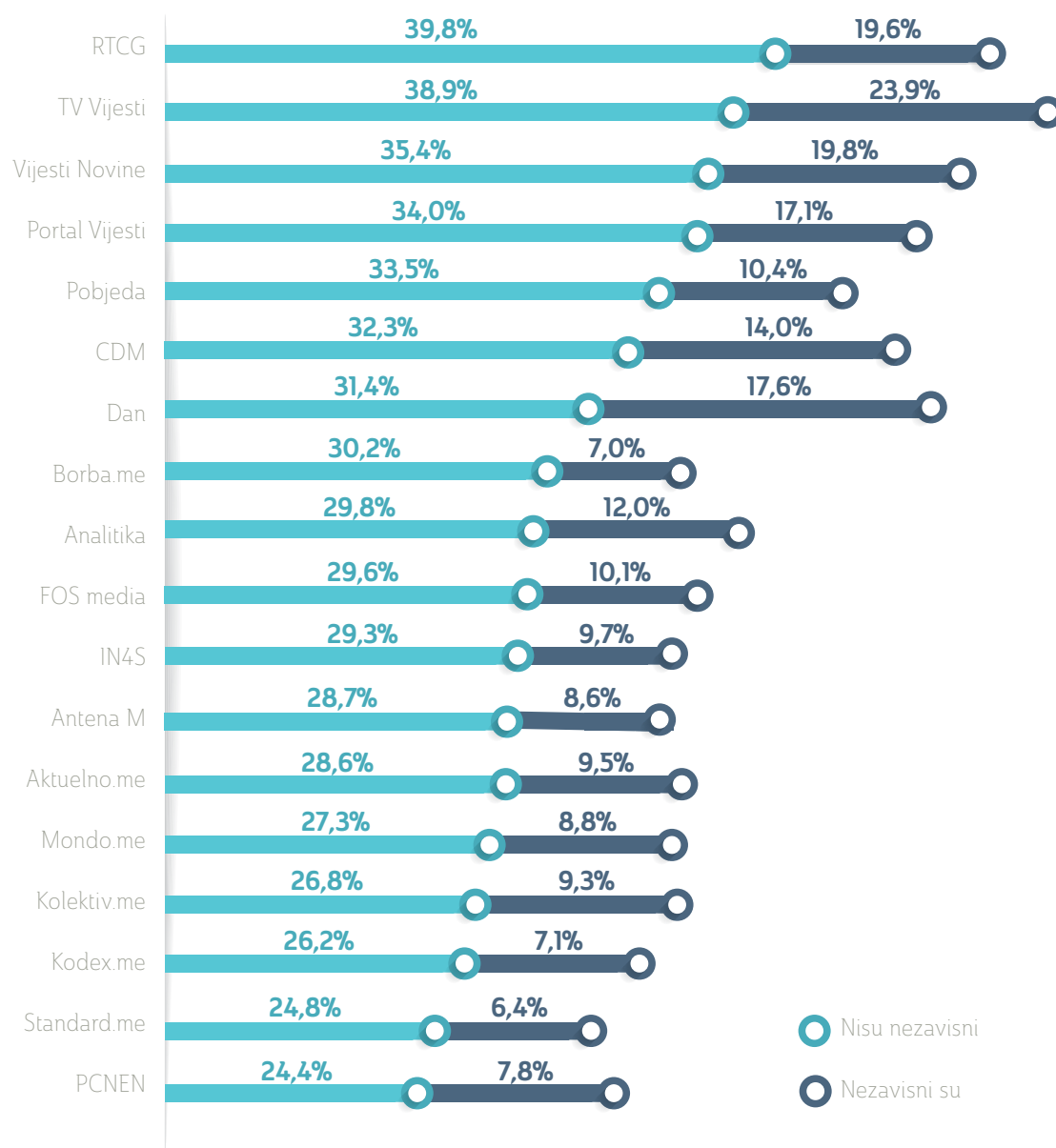

Tabela 3: Nezavisnost medija u odnosu na
moćne pojedince - %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	4,6	19,3	20,7	18,1	37,2
Vijesti novine	3,7	16,0	19,1	16,3	44,9
Portal Vijesti	3,3	13,9	17,6	16,5	48,9
CDM	3,7	10,2	15,7	16,7	53,7
Analitika	2,6	9,4	14,6	15,2	58,2
RTCG	5,0	14,6	17,4	22,4	40,6
FOS media	2,3	7,7	14,8	14,8	60,4
Aktuelno.me	1,2	8,3	14,0	14,6	61,9
Kolektiv.me	2,1	7,3	11,8	15,0	63,9
IN4S	1,9	7,8	13,5	15,8	61,0
Pobjeda	1,6	8,8	13,5	20,1	56,1
Mondo.me	2,1	6,7	12,5	14,8	63,9
PCNEN	1,8	5,9	11,5	12,8	67,9
Antena M	1,3	7,4	14,2	14,4	62,7
Kodex.me	1,4	5,7	12,2	14,0	66,7
Standard.me	0,8	5,6	10,3	14,4	68,9
Borba.me	1,2	5,8	11,9	18,3	62,8
Dan	3,8	13,8	12,9	18,5	51,0

Grafikon 34: Nezavisnost medija u odnosu na moćne pojedince:
SUM % zavisni vs SUM % nezavisni

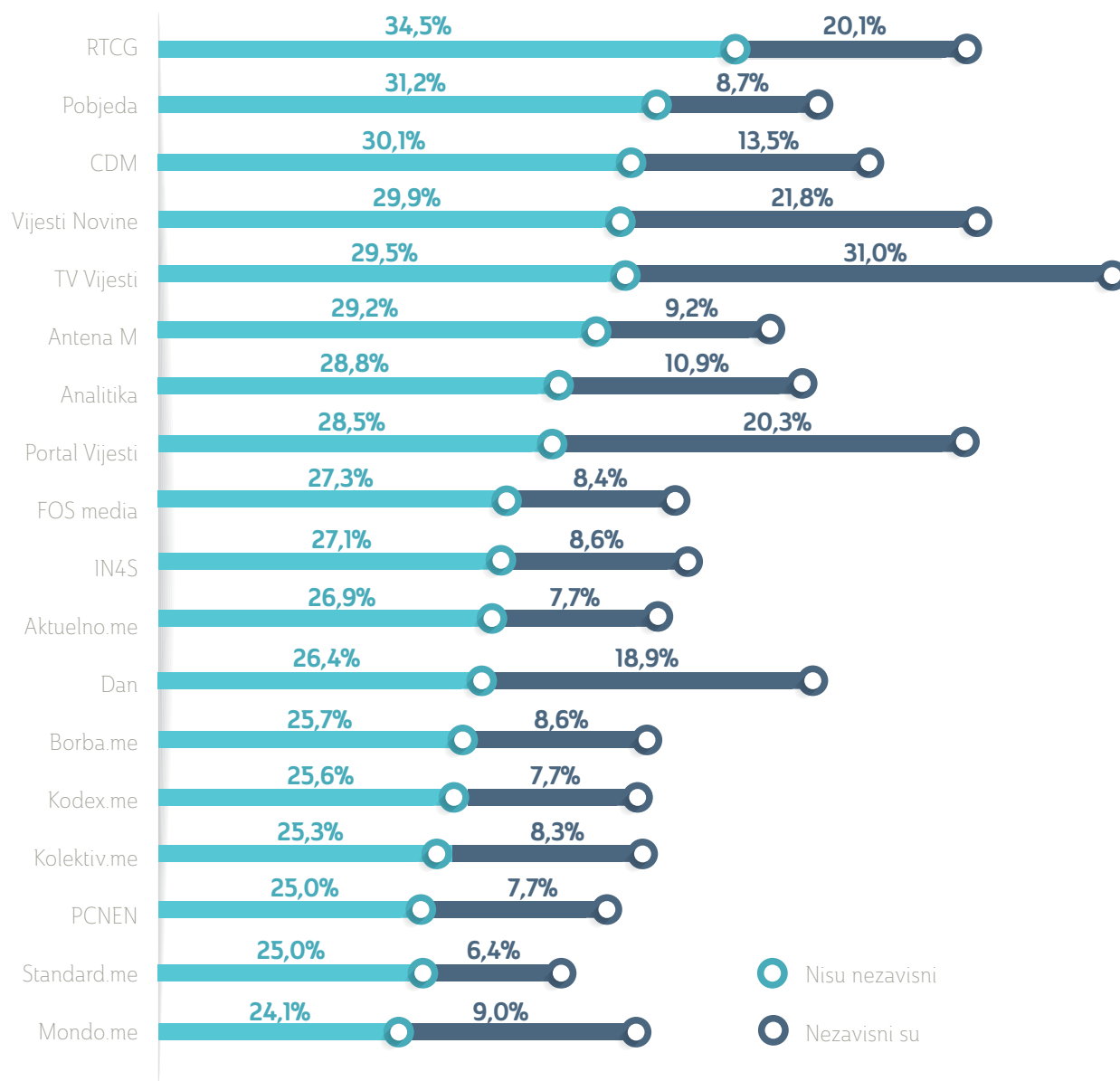

Procjenu nezavisnosti pojedinčanih medija u odnosu na moćne pojedince prilažemo u Tabeli 3 i Grafikonu 34. Rezultati ukazuju da najmanje nezavisnosti u odnosu na moćne pojedince imaju „RTCG“, TV „Vijesti“, „Vijesti“ novine, portal „Vijesti“, te „Pobjeda“, „CDM“, „Dan“ i „Borba“. **No, ključno je i da po ovom parametru mjerimo veliki stepen uticaja moćnih pojedinaca na sve medije.**

Tabela 4: Nezavisnost medija u odnosu na kriminalne strukture - %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	7,5	23,5	11,6	17,9	39,5
Vijesti novine	4,9	16,8	12,7	17,2	48,3
Portal Vijesti	4,1	16,2	11,5	17,0	51,2
CDM	3,3	10,2	10,9	19,1	56,5
Analitika	3,0	7,9	10,0	18,8	60,3
RTCG	6,9	13,2	13,5	21,0	45,4
FOS media	1,6	6,8	11,2	16,0	64,3
Aktuelno.me	1,4	6,3	9,4	17,5	65,4
Kolektiv.me	1,5	6,7	10,0	15,3	66,4
IN4S	2,2	6,4	9,3	17,8	64,2
Pobjeda	1,8	6,8	10,4	20,8	60,2
Mondo.me	1,9	7,1	8,4	15,7	66,9
PCNEN	1,5	6,2	9,3	15,8	67,3
Antena M	1,7	7,5	10,6	18,6	61,6
Kodex.me	1,3	6,5	9,1	16,5	66,7
Standard.me	1,0	5,4	8,1	16,8	68,6
Borba.me	1,4	7,2	7,4	18,3	65,7
Dan	6,9	11,9	7,4	19,1	54,7

Grafikon 35. Nezavisnost medija u odnosu na kriminalne strukture:
SUM % zavisni vs SUM % nezavisni

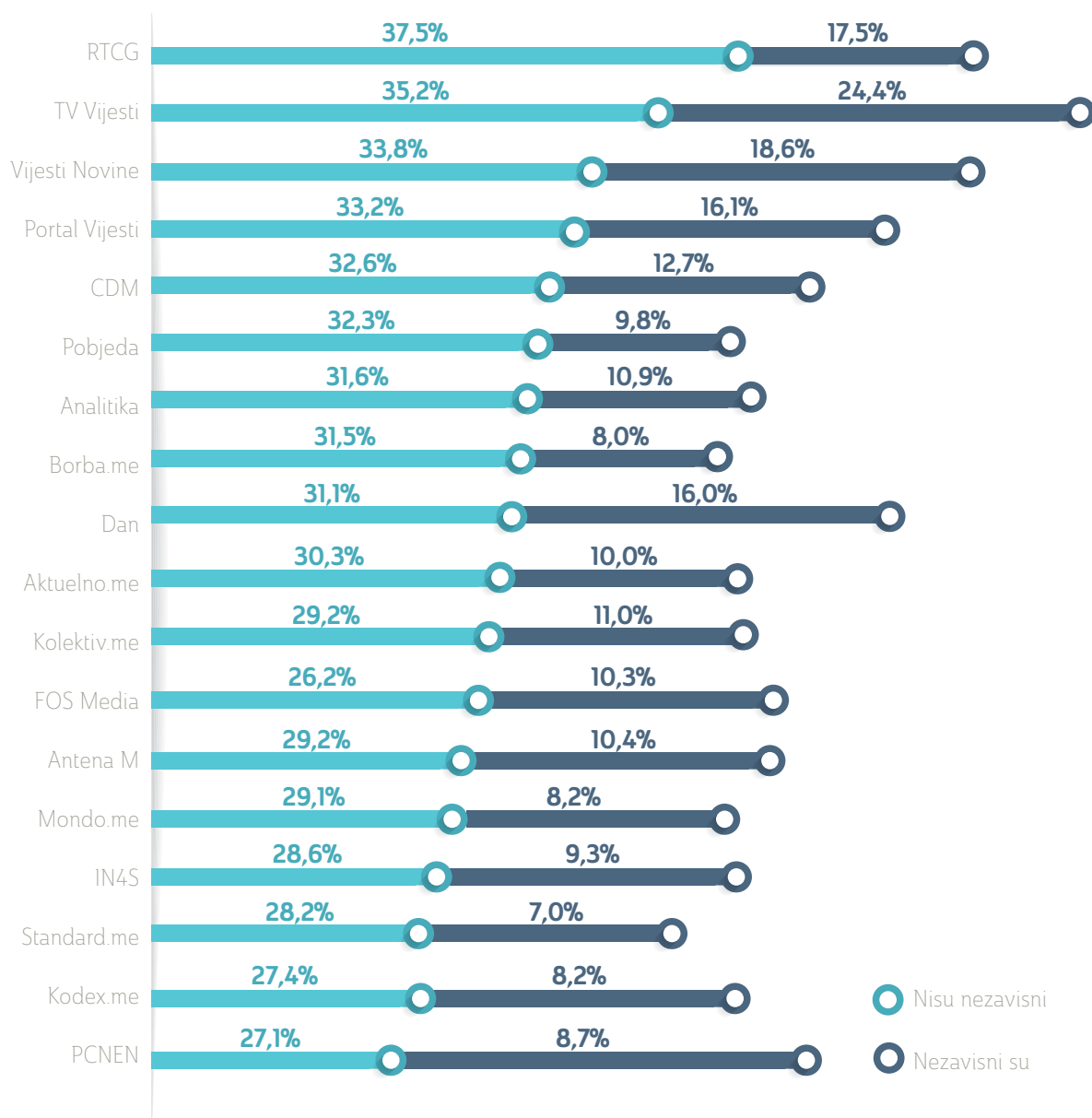

Kada je riječ o nezavisnosti pojedinih medija od kriminalnih struktura (Tabela 4 i Grafikon 35), rezultati ukazuju na značajno viši stepen nezavisnosti u odnosu na mjeran stepen uticaja političkih partija i moćnih pojedinaca. No, i dalje je visok stepen procijenjenog odsustva nezavisnosti u odnosu na kriminalne strukture. Podaci su u ovom pogledu su interesantni jer postoje mediji gdje je procjena nezavisnosti izraženija od procjene zavisnosti od kriminalnih struktura. To je slučaj sa TV „Vijestima“. No, čitava hijerarhija po uticaju kriminalnih struktura je nešto drugačija u odnosu na prethodna dva mjerenja. Tako su u vrhu odsustva nezavisnosti od kriminalnih struktura „RTCG“, „Pobjeda“ i „CDM“, a onda slijede dnevne novine „Vijesti“, TV „Vijesti“, „Antena M“, portal „Analitika“, pa nadalje ostali mediji. Veoma su visoki procenti odsustva nezavisnosti pojedinih medija u odnosu na velike firme (Tabela 5 i Grafikon 36). Opet, u vrhu odsustva nezavisnosti je „RTCG“ a slijede tri medija pod brendom „Vijesti“.

Tabela 5: Nezavisnost medija u odnosu na velike firme - %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	5,4	19,0	18,3	16,9	40,4
Vijesti novine	4,0	14,6	17,4	16,4	47,6
Portal Vijesti	3,1	13,0	16,6	16,6	50,6
CDM	1,7	10,9	14,4	18,2	54,7
Analitika	1,9	9,0	14,7	16,9	57,5
RTCG	5,4	12,1	17,2	20,3	45,0
FOS media	1,6	8,8	14,4	14,7	60,4
Aktuelno.me	2,1	7,8	14,0	16,3	59,7
Kolektiv.me	1,8	9,2	13,4	16,3	59,3
IN4S	1,6	7,6	13,0	15,6	62,2
Pobjeda	1,7	8,1	12,2	20,2	57,9
Mondo.me	2,0	7,3	13,4	15,5	61,9
PCNEN	1,4	7,2	11,8	15,4	64,2
Antena M	1,3	6,9	12,8	16,3	62,7
Kodex.me	1,2	7,0	11,3	16,2	64,4
Standard.me	1,0	6,0	12,3	15,9	64,8
Borba.me	1,1	6,9	13,6	17,9	60,5
Dan	5,3	10,7	13,2	17,8	52,9

Grafikon 36: Nezavisnost medija u odnosu na velike firme: SUM % zavisni vs SUM % nezavisni

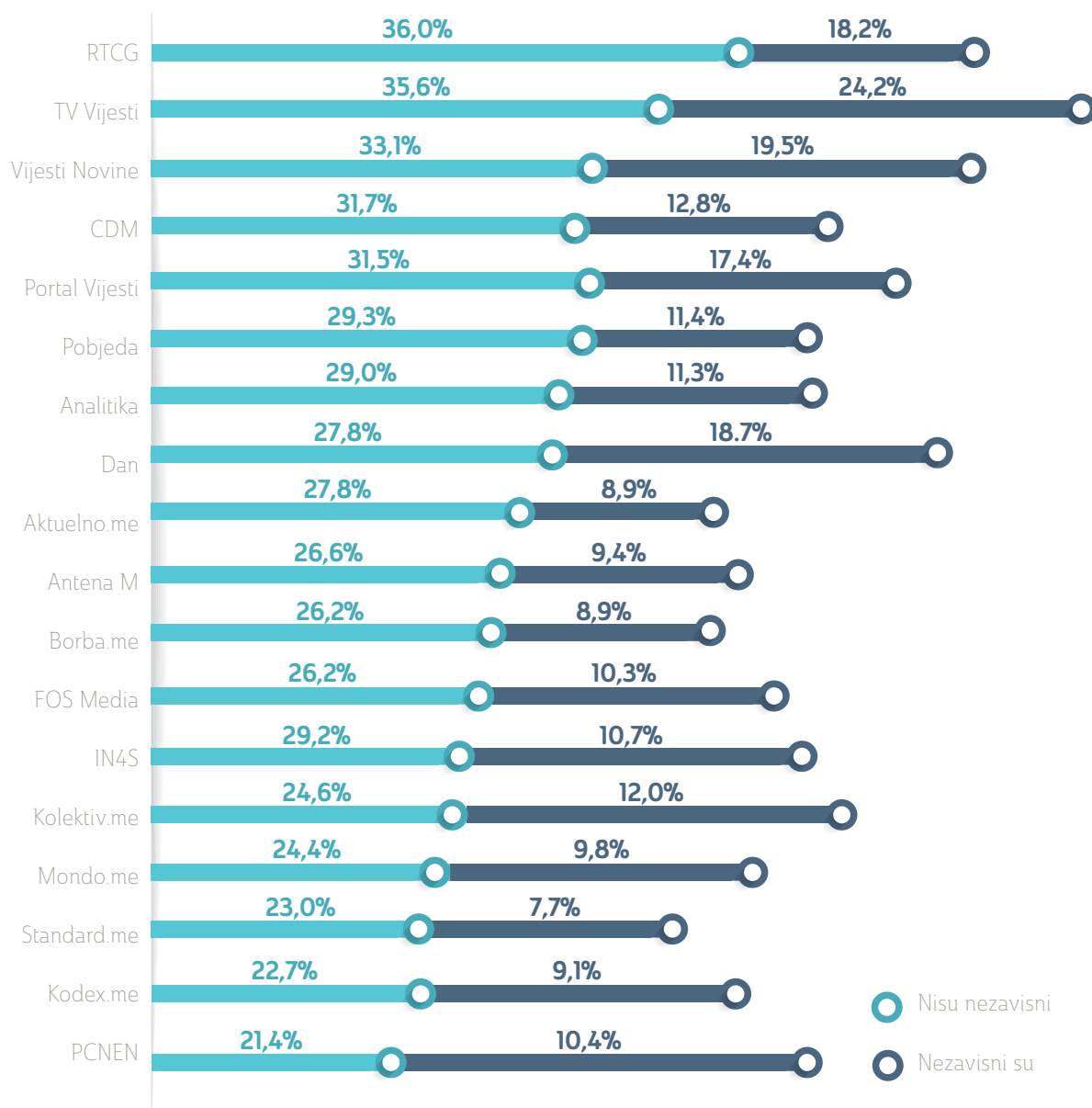

I kada je riječ o procjeni odsustva nezavisnosti medija u odnosu na važne biznismene, nalazimo da se pojedinačno, po mišljenju građana, veliki broj medija nalazi pod znatnim uticajem ovih aktera. U Tabeli 6 i Grafikonu 37 prilažemo procjenu građana za sve pojedinačne medije kada je riječ o uticaju koji važni biznismeni imaju na medije.

Tabela 6: Nezavisnost medija u odnosu na važne biznismene %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	4,9	20,3	19,0	16,7	39,1
Vijesti novine	4,4	15,1	16,9	16,2	47,4
Portal Vijesti	4,0	13,5	16,3	15,2	51,1
CDM	3,3	9,5	16,5	15,2	55,5
Analitika	2,4	8,9	16,5	12,4	59,7
RTCG	5,3	12,9	16,5	19,5	45,8
FOS media	1,9	8,4	13,3	12,9	63,5
Aktuelno.me	1,9	7,0	13,1	14,4	63,6
Kolektiv.me	2,8	9,1	11,4	13,2	63,4
IN4S	2,4	8,3	12,0	14,2	63,1
Pobjeda	2,3	9,1	10,6	18,6	59,3
Mondo.me	1,5	8,3	10,8	13,6	65,7
PCNEN	2,3	8,2	9,2	12,2	68,1
Antena M	2,8	6,6	13,0	13,6	64,0
Kodex.me	2,1	7,0	9,6	13,1	68,2
Standard.me	1,3	6,5	9,6	13,5	69,2
Borba.me	1,8	7,1	10,9	15,4	64,8
Dan	5,0	13,7	11,5	16,2	53,5

Grafikon 37: Nezavisnost medija u odnosu na važne biznismene: SUM % zavisni vs nezavisni

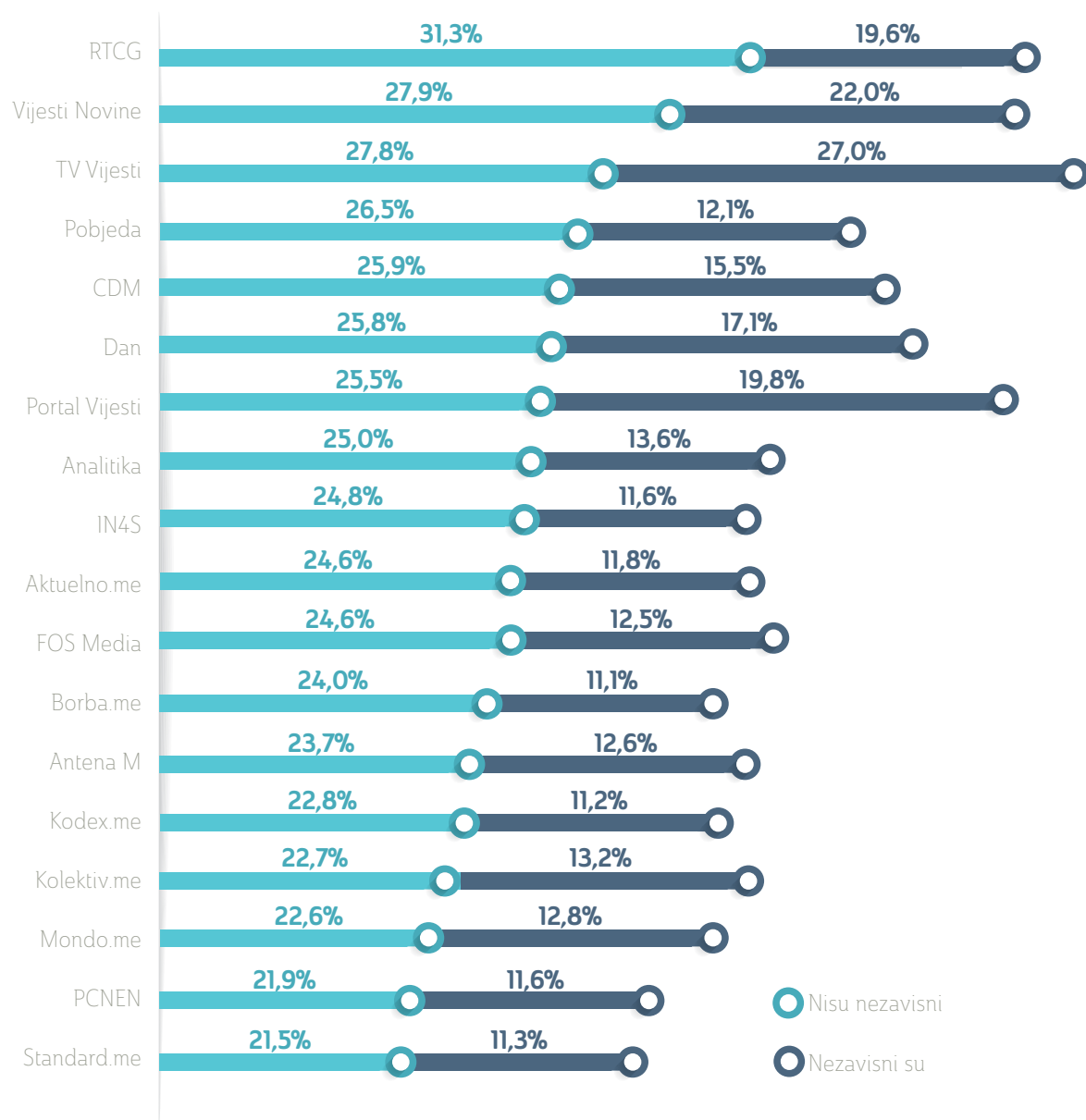

Procjenu nezavisnosti medija u odnosu na strane ambasade prilažemo u Tabeli 7 i Grafikonu 38. Iako su mjerene vrijednosti nešto niže u odnosu na prethodno mjereni uticaj aktera, moramo da konstatujemo da je procjena građana, ipak, da je uticaj stranih ambasada na pojedine medije veoma značajan.

Tabela 7: Nezavisnost medija u odnosu na strane ambasade - %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	6,1	21,0	13,3	14,4	45,2
Vijesti novine	5,2	16,8	12,6	15,3	50,1
Portal Vijesti	4,3	15,5	11,4	14,1	54,7
CDM	3,0	12,5	11,9	14,0	58,6
Analitika	2,9	10,7	11,8	13,2	61,4
RTCG	6,1	13,5	14,3	17,0	49,1
FOS media	2,2	10,3	11,6	13,0	62,9
Aktuelno.me	2,4	9,4	12,0	12,7	63,6
Kolektiv.me	2,9	10,4	10,0	12,7	64,1
IN4S	2,7	8,9	10,8	14,0	63,6
Pobjeda	2,6	9,4	11,8	14,7	61,4
Mondo.me	2,7	10,1	9,8	12,8	64,6
PCNEN	2,4	9,2	9,4	12,5	66,5
Antena M	2,4	10,2	9,9	13,8	63,7
Kodex.me	2,1	9,1	10,2	12,6	66,0
Standard.me	2,2	9,1	9,1	12,4	67,1
Borba.me	2,3	8,9	9,4	14,6	64,8
Dan	5,2	11,9	9,3	16,5	57,2

Grafikon 38: Nezavisnost medija u odnosu na strane ambasade:
SUM % zavisni vs SUM % nezavisni

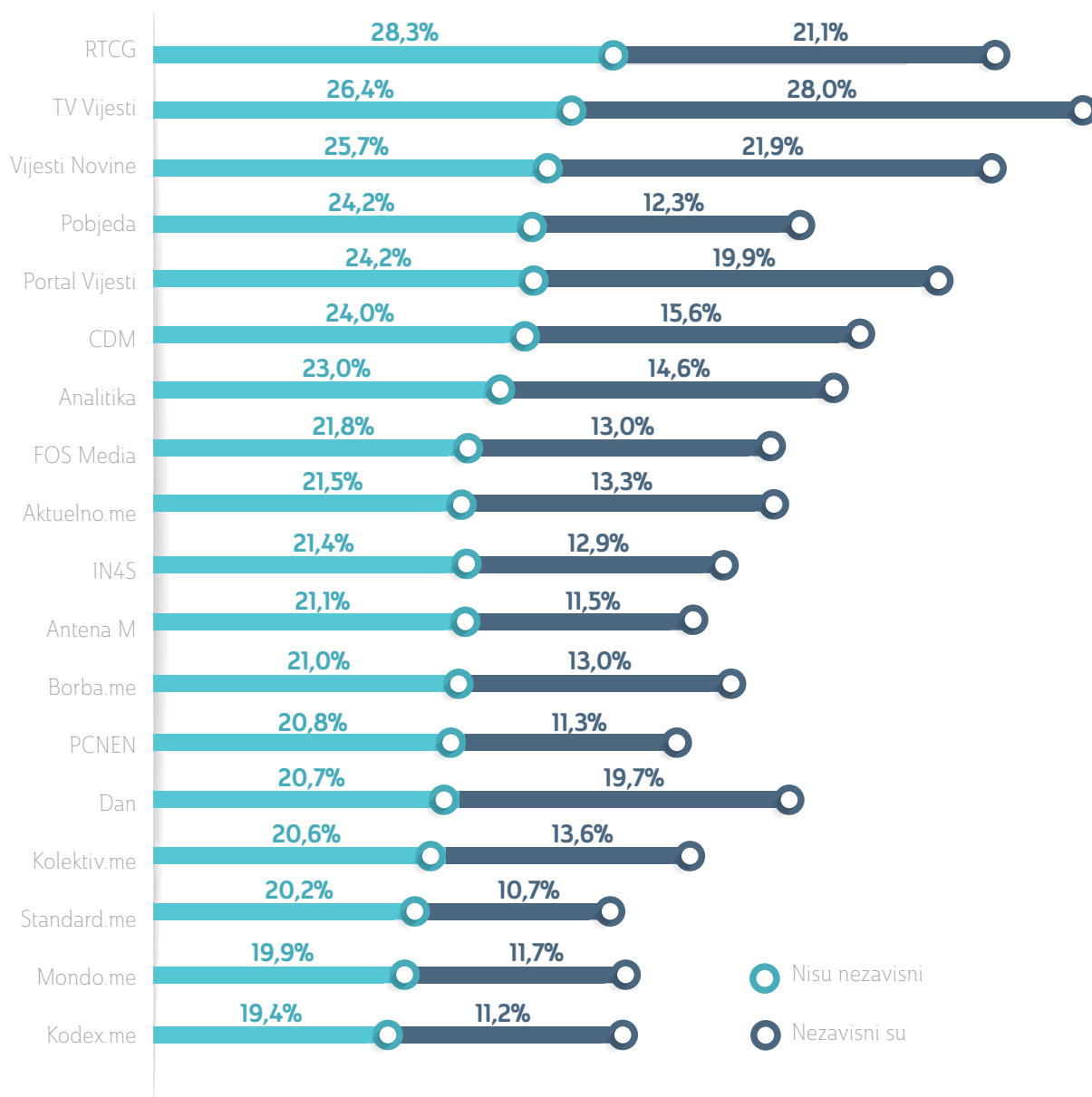

Kada je riječ o procjeni uticaja institucija EU na medije, generalno je ovaj uticaj, po procjeni građana, manji u odnosu na sve dosad analizirane aktere (Tabela 8 i Grafikon 39). Dalje, interesantno je da su razlike u procjeni između svih medija manje izražene nego kada je riječ o ostalim akterima. Konačno, iako je procjena da mediji u odnosu na EU institucije nisu nezavisni uglavnom veća u odnosu na procjenu da su mediji nezavisni (osim u slučaju TV „Vijesti“), generalno je procjena nezavisnosti približna procjeni samog uticaja EU institucija.

Tabela 8: Nezavisnost medija u odnosu na institucije EU - %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	8,5	19,5	13,4	13,0	45,5
Vijesti novine	5,5	16,4	12,6	13,1	52,5
Portal Vijesti	4,9	14,9	12,2	12,0	56,0
CDM	4,2	11,3	12,3	11,7	60,4
Analitika	3,5	11,0	12,3	10,7	62,4
RTCG	6,8	14,3	13,1	15,2	50,6
FOS media	2,9	10,1	11,1	10,7	65,1
Aktuelno.me	2,8	10,5	10,6	10,8	65,2
Kolektiv.me	2,6	11,0	10,5	10,1	65,8
IN4S	3,9	9,0	9,8	11,6	65,7
Pobjeda	3,1	9,2	10,7	13,5	63,4
Mondo.me	3,1	8,6	9,1	10,8	68,4
PCNEN	2,6	8,7	9,6	11,1	67,9
Antena M	2,7	8,9	10,1	11,1	67,3
Kodex.me	2,9	8,3	8,7	10,7	69,4
Standard.me	2,5	8,3	9,0	11,1	69,1
Borba.me	3,1	9,9	9,3	11,7	66,0
Dan	7,4	12,2	8,1	12,6	59,7

Grafikon 39: Nezavisnost medija u odnosu na institucije EU:
SUM % zavisni vs SUM % nezavisni

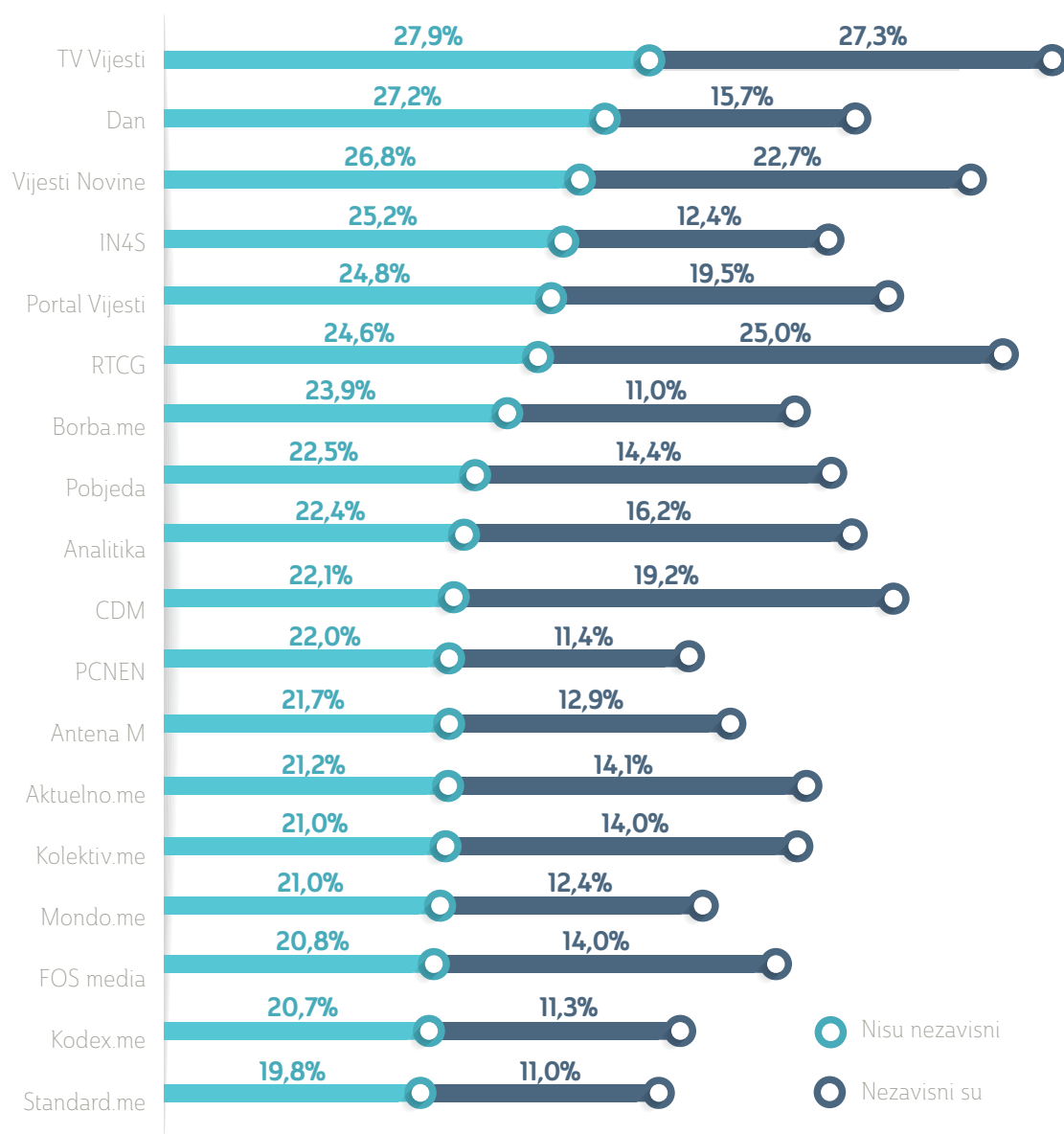

Procjena je građana da strane zemlje iz regiona imaju značajan uticaj na pojedine medije. U tabeli 9 i grafikonu 40 prilažemo procjenu uticaja stranih zemalja na sve pojedinačne medije.

Tabela 9: Nezavisnost medija u odnosu na pritisak stranih zemalja regiona - %

	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	8,6	18,7	14,1	13,8	44,8
Vijesti novine	6,6	16,1	13,0	13,9	50,5
Portal Vijesti	5,1	14,4	13,7	11,2	55,7
CDM	4,4	14,8	11,6	10,5	58,7
Analitika	3,4	12,9	12,0	10,4	61,3
RTCG	8,3	16,7	11,5	13,1	50,4
FOS media	2,7	11,3	10,8	10,0	65,2
Aktuelno.me	2,1	11,9	11,9	9,3	64,7
Kolektiv.me	2,1	11,9	11,1	9,9	65,0
IN4S	2,4	10,0	11,1	14,1	62,4
Pobjeda	3,1	11,4	10,7	11,8	63,1
Mondo.me	2,3	10,1	11,0	10,0	66,7
PCNEN	2,1	9,3	12,0	10,0	66,6
Antena M	2,4	10,6	11,4	10,3	65,3
Kodex.me	1,3	10,0	10,5	10,3	68,0
Standard.me	1,5	9,5	9,8	10,0	69,2
Borba.me	1,3	9,7	11,1	12,8	65,1
Dan	5,4	10,3	11,8	15,4	57,1

Grafikon 40: Nezavisnost medija u odnosu na pritisak stranih zemalja regiona:
SUM % zavisni vs SUM % nezavisni

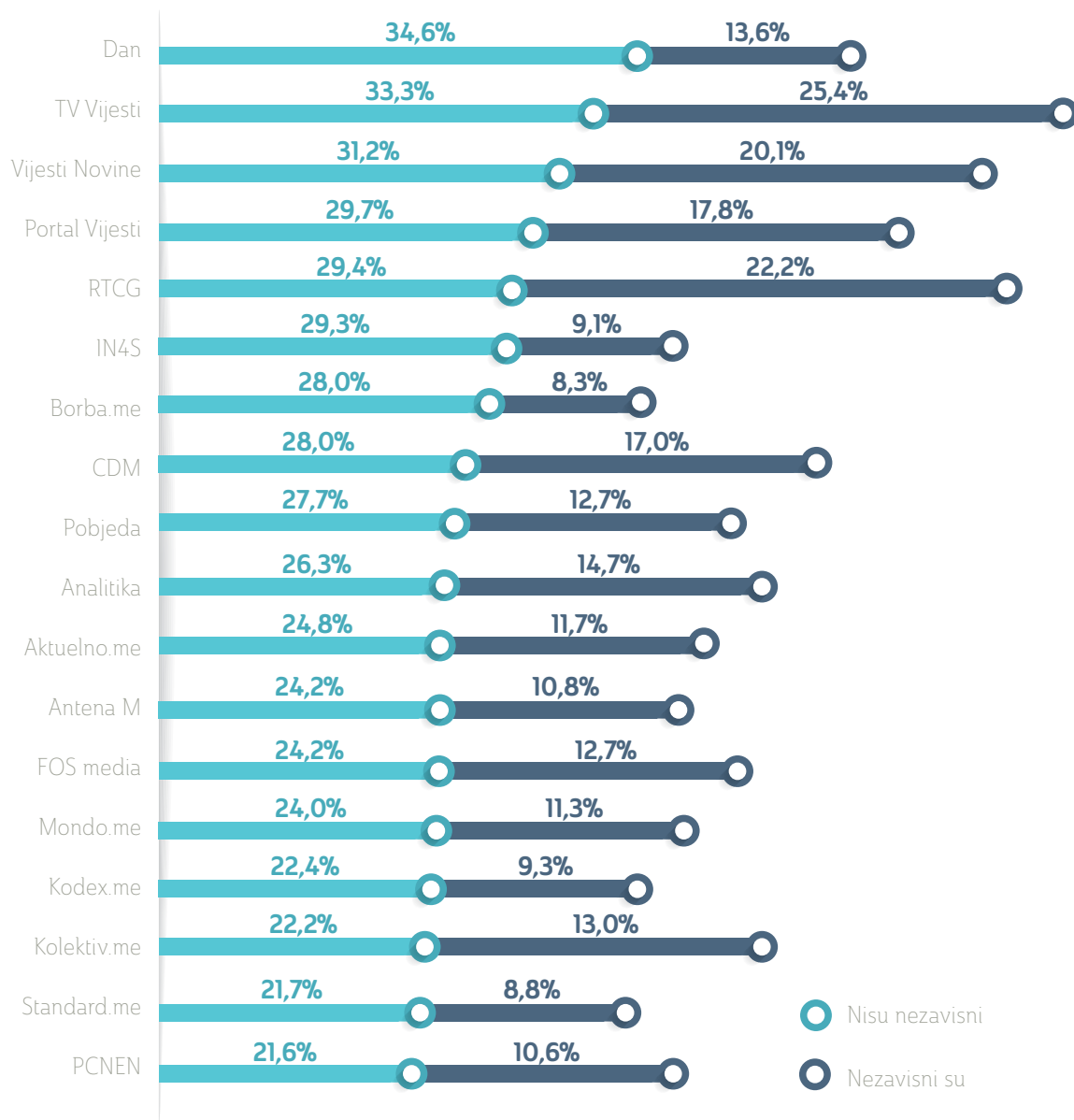

Konačno, građani su procjenjivali uticaj vjerskih zajednica na pojedinačne medije. Rezultate mjerenja prilažemo u Tabeli 10 i grafikonu 41, a generalni nalaz jeste da se pojedinačni mediji nalaze pod znatnim uticajem vjerskih zajednica.

Tabela 10: Nezavisnost medija u **odnosu na vjerske zajednice** - %

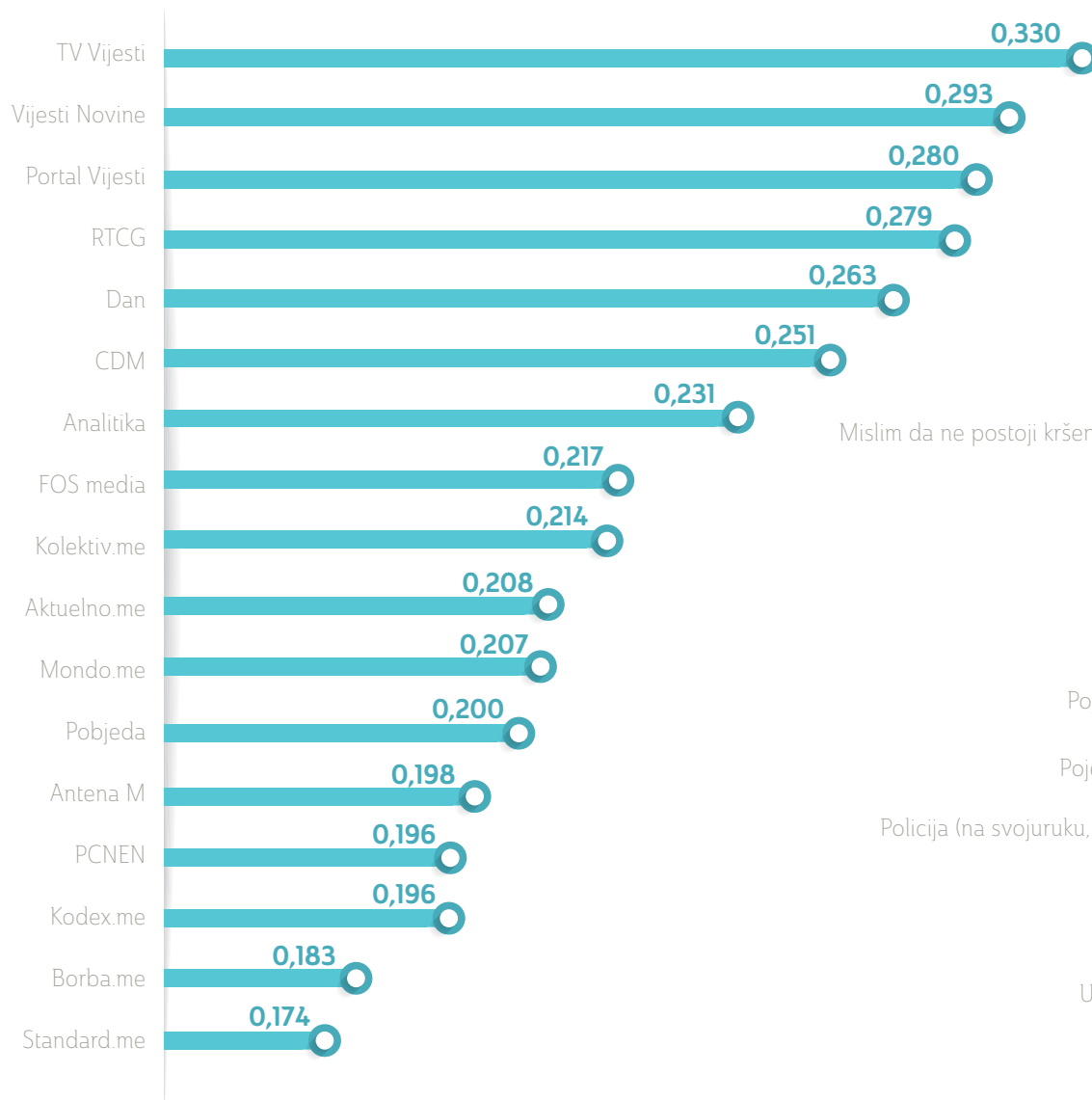
	U potpunosti su nezavisni	Uglavnom su nezavisni	Uglavnom nisu nezavisni	Nisu uopšte nezavisni	Ne znam, ne mogu da procijenim
TV Vijesti	10,9	14,5	15,5	17,8	41,3
Vijesti novine	8,5	11,5	13,0	18,2	48,7
Portal Vijesti	6,6	11,2	13,4	16,3	52,6
CDM	7,9	9,1	12,5	15,5	55,0
Analitika	7,2	7,5	12,4	13,8	59,1
RTCG	11,2	11,0	13,7	15,6	48,5
FOS media	5,3	7,3	10,5	13,7	63,2
Aktuelno.me	4,8	6,9	11,0	13,7	63,6
Kolektiv.me	4,3	8,8	8,5	13,7	64,8
IN4S	4,5	4,7	9,4	19,9	61,6
Pobjeda	6,0	6,8	12,8	14,9	59,6
Mondo.me	4,8	6,6	12,0	12,0	64,7
PCNEN	4,7	5,9	9,1	12,6	67,8
Antena M	4,8	6,0	10,3	14,0	65,0
Kodex.me	3,3	6,1	9,5	13,0	68,2
Standard.me	3,4	5,4	8,3	13,4	69,4
Borba.me	3,3	5,0	8,7	19,3	63,7
Dan	7,0	6,6	12,2	22,3	51,8

Grafikon 41: Nezavisnost medija u odnosu na vjerske zajednice:
SUM % zavisni vs SUM % nezavisni

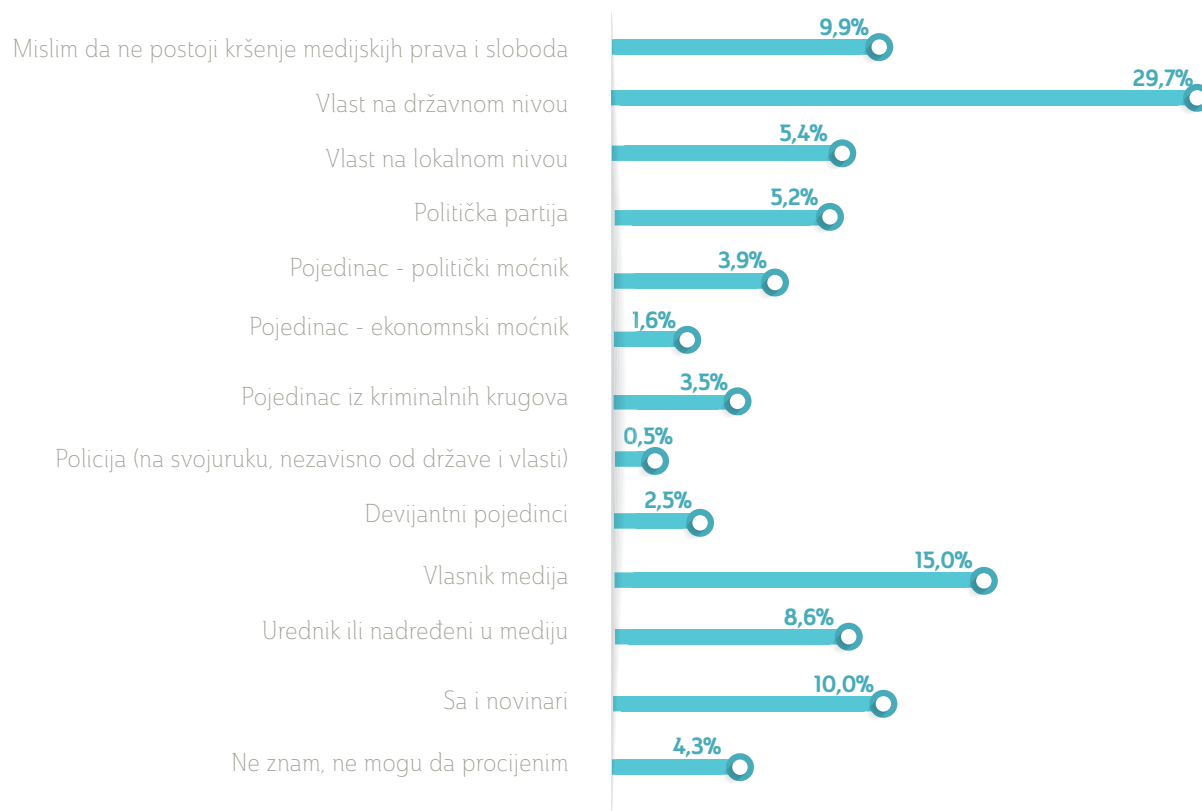
No, kada je u pitanju nezavisnost medija, valja na svim indikatorima primjetiti da stepen zavisnosti prati i stepen nezavisnosti medija. Drugim riječima, što je viša vrijednost mjerenja da je neki medij zavisan, to je i viši stepen mjerenja da je nezavisan. Ovo se dešava usljed velikog, ali različitog broja ispitanika koji nisu bili u stanju da procijene. Tako npr., ako uzmemo posljednji indikator (nezavisnost u odnosu na vjerske zajednice), možemo primjetiti da je za TV „Vijesti“ 33,3% ispitanika navelo da nisu nezavisni, ali 25,4% da jesu nezavisni. Tako dobijemo informaciju da veći broj ispitanika smatra da su „Vijesti“ i u većoj mjeri zavisne i u većoj mjeri nezavisne. Stoga smo mi formirali jedinstven skor koji mjeri stepen u kojem su mediji UKUPNO nezavisni. To smo uradili na način što smo formirali skor koji integriše svih devet stepena merenja nezavisnosti, dakle, nezavisnost od svih devet aktera. Skor smo optimizovali od 0 (nisu nezavisni) do 1 (u potpunosti nezavisni). Slijedi prikaz u grafikonu 42. Podaci ukazuju da su najnezavisnija tri medija pod brendom „Vijesti“, a da slijede „RTCG“, „DAN“ i „CDM“. U manjem stepenu su nezavisni „Analitika“, „FOS media“, „Kolektiv“, „Aktuelno“ i „Mondo“, a još manje su nezavisni „Pobjeda“, „Antena M“, „PCNEN“ i „IN4S“. Najmanje nezavisni su, po ovom podatku, „Kodex“, „Borba“ i „Standard“.

Grafikon 42: Nezavisnost medija u odnosu na sve političke i društvene aktere - %

Konačno, u ovom setu istraživanja željeli smo da utvrdimo stavove građana o tome ko je najodgovorniji za kršenje medijskih prava i sloboda (Grafikon 43). Rezultati ukazuju da je, po mišljenju građana, za kršenje medijskih prava i sloboda najodgovornija vlast na državnom nivou i gotovo 30% građana je identifikovala ovog aktera kao ključnog za kršenje medijskih prava i sloboda. Nemali broj građana (preko 15%), međutim, smatra da to rade vlasnici medija, a svaki deseti građanin krivicu pripisuje samim novinarima, te gotovo 9% kaže da to rade urednici medija. Sve ostale procentualne vrijednosti su značajno niže.

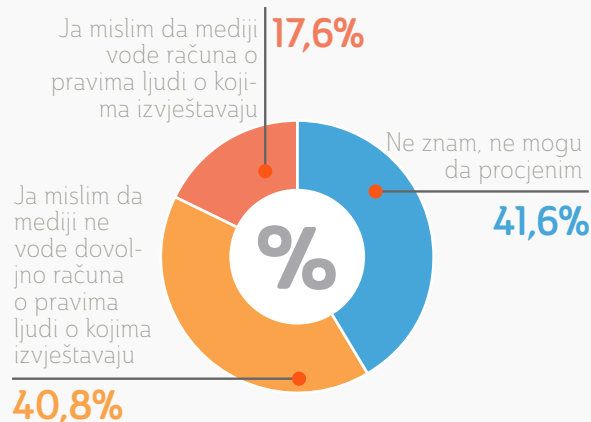
Grafikon 43: Ko je najodgovorniji za kršenje medijskih prava i sloboda - %

IZVJEŠTAVANJE MEDIJA O VAŽNIM PITANJIMA I INSTITUCIJAMA

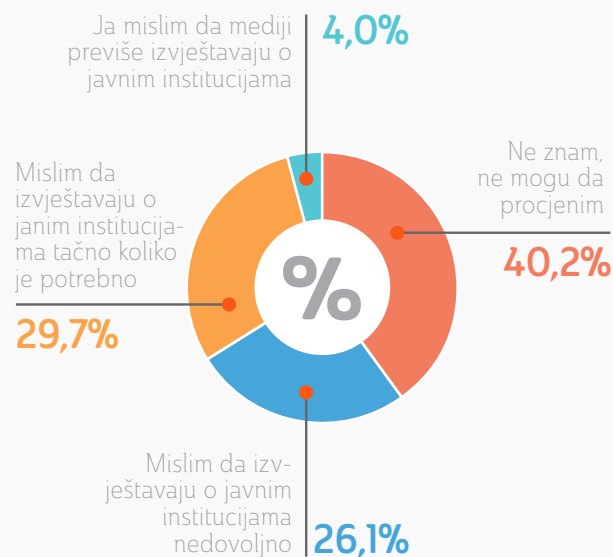
U narednom segmentu ispitivali smo stavove građana kada je riječ o izvještavanju o važnim pitanjima i institucijama. Prvo pitanje u tom segmentu ticalo se procjene građana o potencijalnoj šteti koju pojedinci trpe zbog neobjektivnog izvještavanja medija. Preko 40% građana nije u stanju da procijeni da li mediji nanose štetu pojedincima, ali gotovo jednak je broj onih koji smatraju da mediji ne vode dovoljno računa o pravima ljudi o kojima izvještavaju. Više nego dvostruko je manji broj ispitanika koji smatraju da mediji vode dovoljno računa o pravima ljudi o kojima izvještavaju.

Grafikon 44: Da li mediji vode računa o pravima pojedinaca o kojima izvještavaju - %

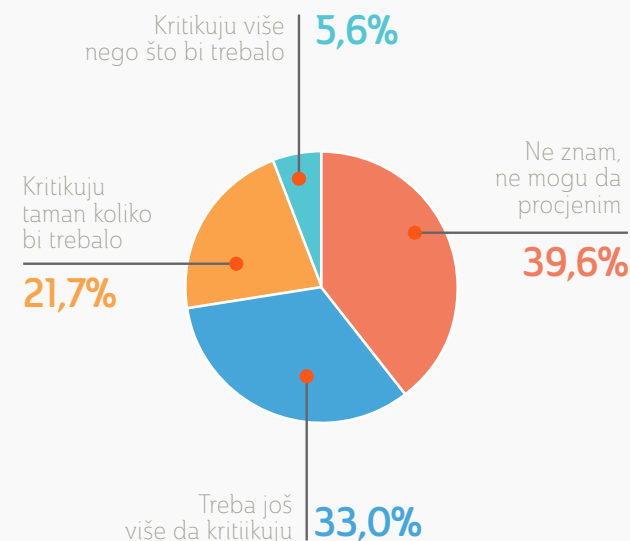
Nadalje, bavili smo se procjenom građana kada je riječ o učestalosti izvještavanja o javnim institucijama (Grafikon 45). U ovom pogledu, ponovo, preko 40% građana nije u stanju da procijeni da li mediji nedovoljno ili previše pišu o javnim institucijama. Gotovo 30% građana smatra da mediji o javnim institucijama pišu taman koliko je to potrebno, a nešto preko 1/4 smatra da mediji nedovoljno pišu o javnim institucijama. Broj onih koji smatraju da mediji o javnim institucijama pišu previše je simbolično mali.

Grafikon 45: U kojoj mjeri mediji prate rad javnih institucija - %

Kada je riječ o kritici rada javnih institucija u praksi medijskog izvještavanja (Grafikon 46), opet, najveći broj građana nije bio u stanju da procijeni da li mediji dovoljno ili nedovoljno u svojim izvještavanjima sadrže ovu kritiku. No, svaki treći ispitanik u našem istraživanju smatra da bi trebalo do mediji još više kritikuju rad javnih institucija, dok preko 20% njih smatra da je ova kritika danas na idealnom nivou. Sa druge strane, tek nešto više od 5% građana smatra da je kritika rada javnih institucija prenatravana.

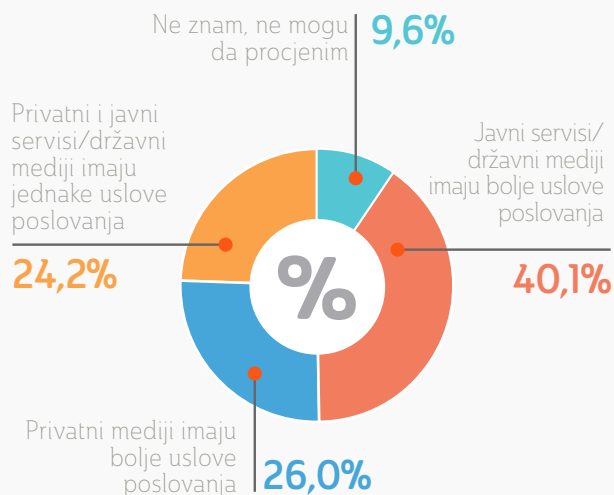
Grafikon 46: U kojoj mjeri mediji kritikuju rad javnih institucija - %

ODNOS PRIVATNIH I JAVNIH MEDIJA

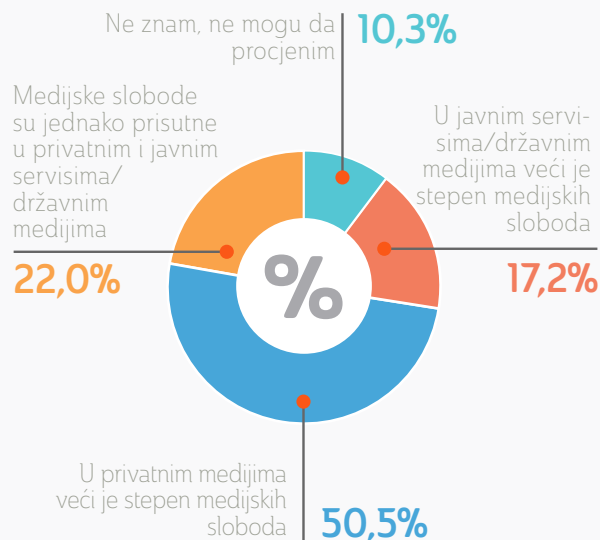
U Crnoj Gori postoji veliki broj privatnih medija, ali i javnih servisa. Jedno od pitanja mora biti kakav je njihov odnos i posebno kakav je tretman države prema jednim, odnosno drugim medijima. Stoga smo mi nekoliko pitanja u istraživanju posvetili ovoj temi. Prvo pitanje u ovom setu ticalo se procjene jednakosti uslova poslovanja javnih i privatnih medija (Grafikon 47). Preko 40% građana smatra da javni mediji imaju bolje uslove poslovanja u odnosu na privatne, dok nešto preko 1/4 građana smatra da privatni mediji imaju bolje uslove poslovanja u odnosu na javne i tek nešto manje od toga građana smatra da privatni i javni mediji imaju jednake uslove poslovanja.

Grafikon 47: Da li javni i privatni mediji imaju jednake uslove poslovanja - %

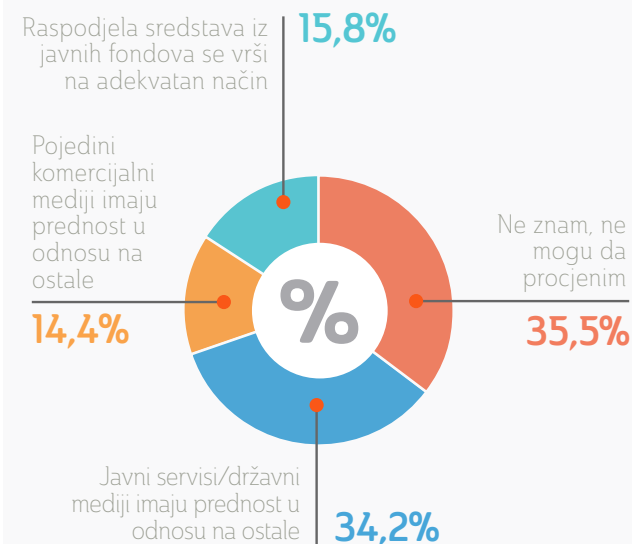
Sa druge strane, kada je riječ o procjeni medijskih sloboda u javnim i privatnim medijima, više nego svaki drugi građanin smatra da je stepen tih sloboda prisutniji u privatnim nego u javnim medijima (Grafikon 48). Da je stepen ovih sloboda ujednačen u privatnim i javnim medijima smatra 22% ispitanika, dok manje od 18% smatra da je u javnim medijima veći stepen medijskih sloboda nego u privatnim medijima.

Grafikon 48: Da li su javni i privatni mediji ujednačeni kada je riječ o medijskim slobodama - %

Konačno, u ovom segmentu istraživanja postavili smo i jedno pitanje koje se tiče finansiranja medija, tačnije, tražili smo od ispitanika da procijene da li se raspodjela sredstava iz javnih fondova za pojedinačne medije vrši na adekvatan način (Grafikon 49). U ovom pogledu, preko 35% građana nije u stanju da procijeni raspodjelu sredstava iz fondova. Međutim, komparativno, značajno je veći procenat onih koji smatraju da javni mediji imaju prednost u odnosu na ostale (preko 34%), u odnosu na one koji smatraju da pojedini komercijalni mediji imaju prednost (preko 14%). Da se raspodjela vrši na adekvatan način smatra nešto manje od 16% ispitanika.

Grafikon 49: Raspodjela sredstava za pojedinačne medije iz javnih fondova - %

OCJENA RADA INSTITUCIJA ZADUŽENIH ZA UNAPREĐENJE SLOBODE MEDIJA I POLOŽAJA NOVINARA

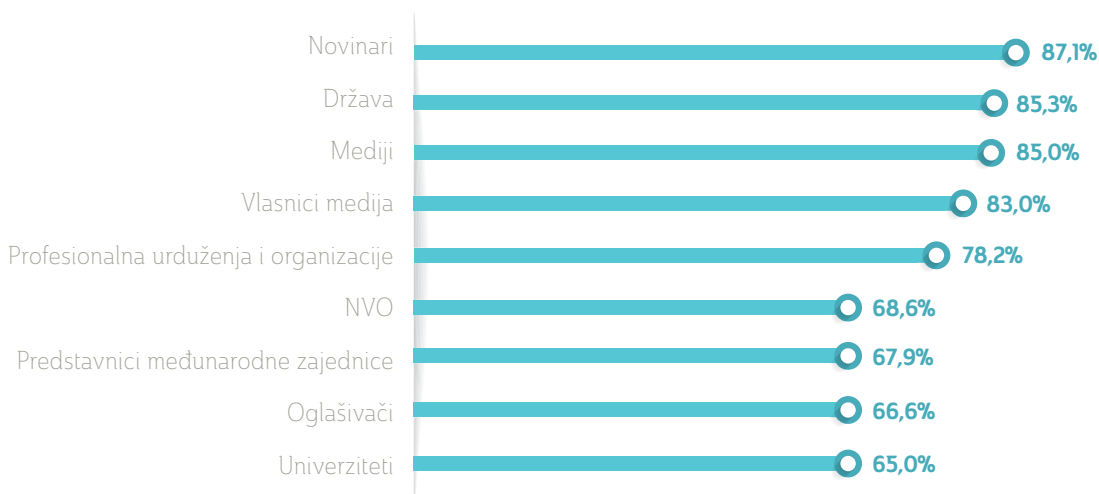
U posljednjem segmentu istraživanja ispitivali smo odnos i doprinos institucija kada je riječ o slobodi medija. U prvom pitanju željeli smo da utvrdimo procjenu građana kada je riječ o doprinosu ključnih aktera i kada je riječ o doprinosu unapređenja medijskih sloboda (Tabela 11 i Grafikon 50). Podatak ukazuje da građani od svih aktera očekuju da pruže značajan doprinos u ovom pogledu. Komparativno, najveći doprinos se očekuje od samih novinara, države, medija i vlasnika medija. Slijede profesionalna udruženja, a nešto manji, i još uvijek više nego značajan doprinos, očekuje se od ostalih aktera.

Tabela 11. Ko treba najviše da doprinese kada je riječ o unapređenju medijskih sloboda - %

	Ključan doprinos	Važan doprinos	Mali doprinos	Bez doprinosa	Ne može da proceni
Mediji	44,2	40,8	6,9	3,6	4,6
Novinari	46,0	41,1	7,0	1,6	4,3
Profesionalna udruženja i organizacije	29,9	48,3	13,6	3,5	4,7
Vlasnici medija	45,1	37,8	9,7	3,0	4,3
Oglašivači	22,1	44,6	19,0	8,7	5,6
Država	51,7	33,6	9,4	1,6	3,8
NVO	28,5	40,0	20,0	6,4	5,1
Univerziteti	23,0	42,0	20,7	9,1	5,2
Predstavnici međunarodne zajednice	27,4	40,5	18,7	8,0	5,4

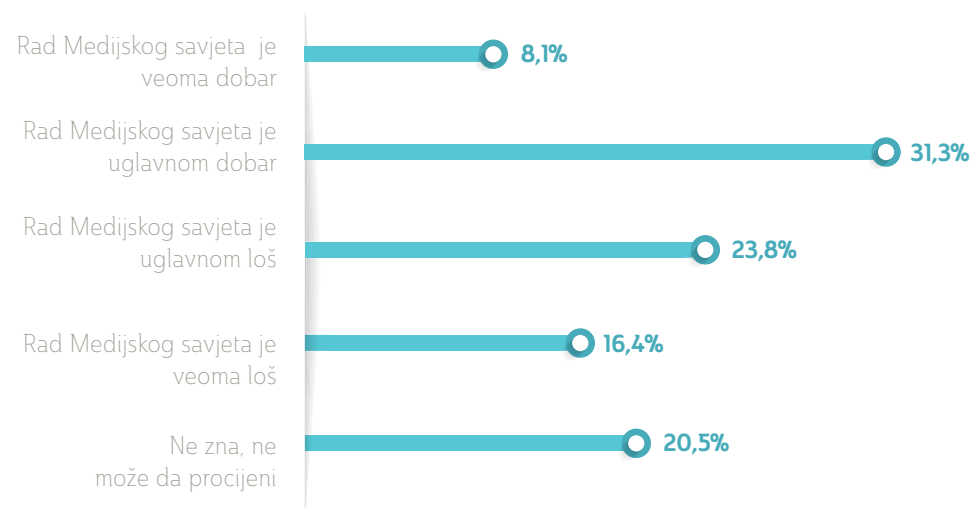

Grafikon 50: Ko treba najviše da doprinese kada je riječ o unapređenju medijskih sloboda - SUM % ključni i važan doprinos

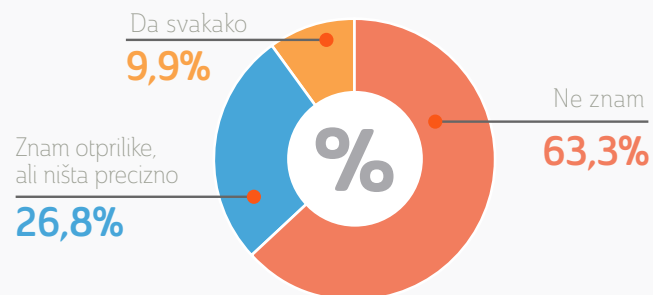
Kada je o institucijama i tijelima koja se bave slobodom medija riječ, jedno od ključnih jeste Medijski savjet za samoregulaciju, pa smo stoga pitali građane da ocijene rad ovog tijela (Grafikon 51). Preko 30% građana smatra da je rad ovog tijela “uglavnom dobar”, uz preko 8% onih koji tvrde da je njihov rad “veoma dobar”. Sa druge strane, svaki četvrti ispitanik smatra da je rad Medijskog savjeta “uglavnom loš”, uz preko 16% onih koji tvrde da je ovaj rad “veoma loš”. Prema tome, kumulativno, mišljenja o radu Medijskog savjeta su veoma podijeljena, iliti nešto preko 40% smatra da Medijski savjet za samoregulaciju ne radi dobro, a tek nešto ispod 40% da radi dobro. Svaki peti ispitanik nije bio u stanju da procijeni.

Grafikon 51: Ocjena rada Medijskog savjeta za samoregulaciju - %

Veliki broj medija ima institut Ombudsmana kojem se svako može obratiti za kršenje medijskog kodeksa. Mi smo pitali građane da li znaju za postojanje ovog instituta (Grafikon 52). Rezultati ukazuju na to da gotovo 2/3 građana ne zna za ovaj institut, a nešto preko 1/4 kaže da zna otprilike, ali ne zna tačno o čemu se radi. Tek svaki deseti građanin eksplicitno tvrdi da zna da mediji imaju Ombudsmana kojem se mogu obratiti. No, upitani da li su se ikada obratili Ombudsmanu u nekom mediju, jedan jedini ispitanik, od 999 je rekao da je to učinio (ovo nećemo grafički prikazivati). Drugim riječima, građani nimalo ne koriste institut Ombudsmana u pojedinačnim medijima.

Grafikon 52: Da li znaju da mediji imaju Ombudsmana - %

Posljednjim pitanjem ispitivali smo stepen slaganja sa setom stavova koji se tiču nezavisnosti medija i položaja novinara. Ispitanici su se sa svakim od navedenih stavova slagali na petostepenoj Likertovoj ljestvici procjene (Tabela 12 i Grafikon 53). Od svih ispitanih, građani su se u najvećoj mjeri složili sa stavom da urednici medija utiču na novinare i njihove stavove (gotovo 56%). Preko 48% građana se slaže sa stavom da je cenzura rada novinara značajan problem, dok preko 44% smatra da je autocenzura naglašen problem. Nadalje, preko 31% građana se slaže da novinari rade u javnom interesu i u korist svih građana, te 28% smatra da novinari nezavisno i autonomno rade svoj posao. Na kraju, najmanji broj ispitanika se složio sa stavom da je pravosuđe efikasno u rješavanju slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima. Prema tome, možemo zaključiti da je slaganje sa negativnim stavovima izraženije nego sa pozitivnim, te da je problem uticaja urednika na novinare, kao i cenzura, odnosno autocenzura veoma izražen problem kada govorimo o slobodi medija.

Tabela 12: Slaganje sa stavovima - %

	Slažem se u potpunosti	Uglavnom se slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uopšte se ne slažem
Novinari rade u javnom interesu i korist svih građana Crne Gore	4,4	26,9	38,1	21,3	9,4
Novinari nezavisno i autonomno rade svoj posao	4,8	23,2	36,2	25,6	10,2
Urednici medija utiču na novinare i njihovo izvještavanje	19,0	36,9	36,6	5,6	2,0
Pravosuđe je efikasno u rješavanju slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima	4,5	17,9	38,7	22,4	16,5
Mislim da je cenzura rada novinara značajan problem	13,3	34,8	40,4	8,3	3,1
Mislim da je autocenzura kod novinara veoma naglašen problem	13,8	30,6	43,6	8,0	4,0

*Grafikon 53: Slaganje sa stavovima:
SUM % slažu se u potpunosti i uglavnom se slažu*

